

pag 1

ACTELE
CONFERENCEI ELECTORALE

A

REPRESENTANȚILOR ALEGĂTORILOR ROMÂNI

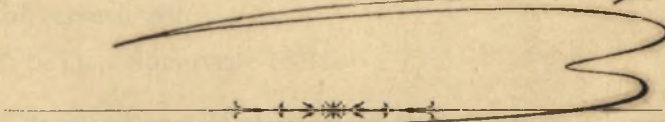
DIN

UNGARIA ȘI TRANSILVANIA.

ȚINUTĂ ÎN SIBIU

LA 1, 2 ȘI 3 IUNIU 1884.

Alus Franciscus Kowalowski

SIBIU, 1884.

TIPARUL INSTITUTULUI TIPOGRAFIC,
SOCIETATE PE ACȚII.

215316

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A faint, circular stamp is visible behind the text "BCU Cluj / Central University Library Cluj". The stamp's details are illegible due to fading.

Conform însărcinării primite dela conferența electorală din anul 1884 dăm publicității actele relative la pertractările acesteia.

Ele arată în ce stadiu se află lupta cea grea, ce suportă un popor de trei milioane suflete pentru revindecarea sănțelor sale drepturi, și prin aceasta pentru prosperitatea scumpei sale patrii. O nouă încheietură în catena grelelor noastre suferințe, ele sânt pe deopotrivă importante amicilor și inimicilor sacrei noastre cause.

Amicii, și între acestia mai ales bravii și neobosiții luptători, vor afla în dreptatea causei noastre cea întărire morală, ce numai dreptatea o poate împlânta în inima omenească. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Contrarilor nostri aceste acte de nou le vor da ocasiune a se convinge, că nedreptele suferințe, ori-cât sânt ele de grele, nice odată nu vor stînge din inima noastră nemărginita iubire cătră naționalitatea și patria noastră, nice dorul și firma voință de a ne elupta acea pozițiune, ce ni se cuvine între celelalte naționalități ale monarhiei.

Fie! ca actele aceste să ne servească nouă, celor-ce suferim, de un puternic impuls spre nouă luptă bărbătească în noul period, spre apărarea causei sacre! Ear' contrarilor nostri servească-le de un puternic îndemn ca să-și modereze urele și să învețe a fi drepti și ecuitabili cătră acest popor, care-și iubescce patria întocmai ca și ei, a sacrificat totdeauna, sacrifică și astăzi avere și sânge poate mai mult decăt adversarii săi.

Sibiiu, Noemvrie 1884.

Comitetul central electoral al partidei naționale române.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Proces verbal

al conferenței electorale ținute din partea delegaților
alegătorilor români din Ungaria și Transilvania în Sibiiu
la 1 Iunie st. nou și zilele următoare, 1884.

Ședința I.

la 1. Iunie, 1884.

În urma convocării ddto 4 Maiu sub *A*) alăturate a comitetului electoral permanent al partidei naționale române, instituit în conferența dela 1881, delegații alegătorilor români din Ungaria și Transilvania aleși în conferențele cercurilor electorale locuite de Români și plenipotențiati în sensul apelului aceluiași comitet ddto 12/24 Martie alăturat sub *B*) se întrunesc la oara 10¹/₂ în sala otelului la „Împăratul Romanilor“ din Sibiiu pentru de a delibera și a decide: ce atitudine să iee partida națională română față de proximele alegeri dietali.

1. Președintele comitetului electoral permanent dela 1881 Parteniu Cosma binevuntează pe delegații alegătorilor români în cuvântarea sa*) primită cu vive și dese aclamațiuni, și după-ce declară conferența de deschisă prezentează aceleia ordinea de ți statorită de comitetul electoral permanent.

Ordinea de ți se primesce și se alătură acestui proces verbal sub *C*).

2. Secretarul comitetului electoral permanent dela 1881 Anania Trombițaș dă cetire raportului acestui comitet despre activitatea sa în decursul periodului electoral 1881 până la 1884, care raport depunându-se pe masa conferenței:

Se aclude acestui proces verbal sub *D*).

*) Veđi aculusul E.

3. Trecându-se la constituirea provisorie a biroului:

Se aclamă de președinte: Dr. Ioan Rațiu; de notari: Ieronim Barițiu și Stefan Velovan.

4. Urmând la ordinea zilei alegerea unei comisii pentru reevaluarea actelor electorale ale delegaților, numărul membrilor aceia se statorcesc cu 6 și prin aclamațiune:

Se aleg de membri ai comisiei verificătoare: Paul Rotariu, Demetriu Suciu, Dr. Ioan Nichita, Andrei Cosma, Ilie Macelariu, Vasiliu Voinea și Augustin Munteanu.

5. După-ce delegații provocați de presidiu la apel nominal își prezintă literile credenționale,

aceste se transpun comisiei numite sub punctul anterior cu însărcinarea: a le revedea și a așterne conferinței propunerii în privința verificării.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Spre scopul acesta ședința se suspendă.

6. Redeschidându-se ședința, comisiunea verificătoare prin raportul său Augustin Munteanu propune spre verificare pe baza actelor electorale, car'

Conferința declară de verificați pe următorii delegați:

A. Din Transilvania.

I. Comitatul **Albei-inferioare**.

Pentru cercul electoral **Alba-Iulia** oraș:

1. Mateiu Nicola, avocat,
2. Alexandru Tordoșan, protopresbiter.

Pentru cercul electoral **Aiud**:

3. Ioan M. Moldovan, canonic capitular,
4. Basiliu Olteanu.

Pentru cercul electoral **Ighiu**:

5. I. Axente Severu, proprietar,
6. Alexandru Danciu, director de mine.

Pentru cercul electoral **Vințul-inferior**:

7. Rubin Pațița, avocat,
8. Vasiliu Albini, proprietariu.

Pentru cercul electoral **Uioara**:

9. Iacob Pap, proprietar,
10. Beniamin Pop, v. protopop.

II. Comitatul **Bistrița-Năsăud**.

Pentru cercul electoral **Bistrița**:

11. Daniil Lica, avocat,
12. Alexandru Silași, protopop.

Pentru cercul electoral **Năsăud**:

13. Teodor Vărășmaș, preot,
14. Vasiliu Groza, preot.

III. Comitatul **Brașov**.

Pentru cercul electoral **Brașov oraș I**:

15. Dr. Aureliu Măreșianu, redactor.
16. Georgiu B. Popp, proprietar de fabrică.

Pentru cercul electoral **Brașov oraș II**:

17. Diamandi Manole, comerciant,
18. Vasiliu Voina, preot.

Pentru cercul electoral **Săcele I**:

19. Alexie Verzea, preot,
20. Victor Popea, preot.

Pentru cercul electoral **Săcele II**:

21. Dr. Ioan Neagoe, medic,
22. Simion Mărginean, avocat.

IV. Comitatul **Cluș**.

Pentru cercul electoral **Cluș oraș I**:

23. Vasiliu Almășan, avocat,
24. Gavriil Pop, protopop.

Pentru cercul electoral **Cluș oraș II**:

25. Iuliu Coroian, avocat,
26. Alexiu Pop, avocat, (absent).

Pentru cercul electoral **Gelău**:

27. Emeric Pop, avocat,
28. Ioan Popp, preot.

Pentru cercul electoral **Coșogna**:

29. Ioan Simionaș, asesor la sedr. orf.
30. Dr. Aureliu Isac, avocat.

Pentru cercul electoral **B. Huedin**:

31. Anania Pop, protopop.
32. Vasiliu Poruțiu, protopop.

Pentru cercul electoral **Teaca**:

33. Gregoriu Viteazu, proprietar,
34. Ioan Pop de Galaț, avocat,
35. Petru Rusu, v.-protopop.

V. Comitatul **Făgăraș**.

Pentru cercul electoral **superior**:

36. Alexandru Micu, vicar episcopesc,
37. Ioan Roman, avocat.

Pentru cercul electoral **inferior**:

38. Ilariu Duvlea, avocat,
39. Basiliu Stanciu, căpitan în pensiune.

VI. Comitatul **Huniadoarei**.

Pentru cercul electoral **Baia de Criș**:

40. Petru Truța, avocat,
41. Teodor Pop, avocat.

Pentru cercul electoral **Deva**:

42. Ioan Papiu, protopresbiter,
43. Georgiu Secula, avocat, (absent).

Pentru cercul electoral **Dobra**:

44. Dr. Lazar Petcu, avocat,
45. Dr. Ioan Nemeș, avocat.

Pentru cercul electoral **Hațeg**:

46. Ioan Rațiu, protopresbiter, (absent).
47. Benjamin Densușan, protopop, (absent).

Pentru cercul electoral **Huniadoara**:

- 48. Francisc Hossu-Longhin, avocat,
- 49. Avram Păcurariu, preot.

Pentru cercul electoral **Orăștie**:

- 50. Samuil Pop, avocat,
- 51. Dr. Avram Tincu, avocat (absent).

VII. Comitatul **Murș-Turda**.

Pentru cercul electoral **Murș-Oșorhei**:

- 52. Anania Trombițaș, asesor consistorial,
- 53. Radu Fogarași, proprietar.

Pentru cercul electoral **Acașfalău**:

- 54. Ioan Rusu, protopop,
- 55. Iosif St. Șuluțiu, jude regesc în pensie.

Pentru cercul electoral **H. Serada**:

- 56. Simion Căluțiu, avocat,
- 57. Dr. Nicolau Olariu, avocat.

Pentru cercul electoral **Reghin**:

- 58. Patriciu Barbu, avocat,
- 59. Mihail Orbonaș, avocat (absent).

Pentru cercul electoral **Ghernesêg**:

- 60. Galaction Șagău, protopresbiter,
- 61. Alexandru Têrnovean, preot.

VIII. Comitatul **Têrnava-mare**.

Pentru cercul electoral **Cohalm**:

- 62. Constantin Stezar, asesor consistorial,
- 63. Clemente Raicu, preot.

Pentru cercul electoral **Mediaș**:

- 64. Octavian Sorescu, avocat,
- 65. Aureliu Munteanu, avocat.

IX. Comitatul **Têrnava-mică**.

Pentru cercul electoral **Diceo-St.-Mărtin**:

- 66. Vasiliu Zahan, avocat,
- 67. Ioan Horșia, preot.

Pentru cercul electoral **Bălăușeriu**:

- 68. Zacharia Bran, v.-protopop,
- 69. Alexandru Neagoe, proprietar.

X. Comitatul **Sibiiu**.

Pentru cercul electoral **Sibiiu** cetate I:

- 70. Ioan Hanea, director seminarial,
- 71. Iosif Sterca Șuluț, jude regesc.

Pentru cercul electoral **Sibiiu** cetate II:

- 72. Ioan Popa, avocat, redactor,
- 73. Visarion Roman, director de bancă.

Pentru cercul electoral **Cisnădia**:

- 74. Ilie Măcellariu, consiliar gubernial,
- 75. Ioan Popescu, profesor, protopop.

Pentru cercul electoral **Cristian**:

- 76. Nicolae Cristea, asesor consistorial,
- 77. Alexandru Leb, proprietar.

Pentru cercul electoral **Nacrich**:

- 78. Parteniu Cosma, avocat,
- 79. Demetriu Cutean, protopop.

Pentru cercul electoral **Sebeș**:

- 80. Ioan Droc, protopresbiter,
- 81. Ioan Bojița, avocat.

XI. Comitatul **Solnoc-Dobâca**.

Pentru cercul electoral **Betlean**:

- 82. Ioan Stețiu, avocat.
- 83. Ioan Filipan, protopop.

Pentru cercul electoral **Deșiu**:

- 84. Gabriel Man, avocat (absent),
- 85. August Muntean, avocat.

Pentru cercul electoral **Iclodul-mare**:

- 86. Ioan Lemeni, proprietar,
- 87. Georgiu Pușcariu, notar tractual.

Pentru cercul electoral **Lăpușul-unguresc**:

- 88. Augustin Pop, avocat,
- 89. Andreiu Medan, avocat.

XII. Comitatul **Turda-Arieș.**

Pentru cercul electoral **M. Ludoș**:

90. Nicolau Solomon, protopop,

91. Nicolau Tămaș, preot.

Pentru cercul electoral **Turda**:

92. Georgiu Barițiu, redactor.

93. Dr. Ioan Rațiu, avocat.

Pentru cercul electoral **Vișul de sus**:

94. Petru Iacobescu, preot,

95. Ioan Molnar, proprietar (absent).

Pentru cercul electoral **Trăscău**:

96. Petru cavaler Ioanette, proprietar,

97. Dr. Absolon Todea, avocat.

XIII. **Din opide privilegiate.**

Din opidul **Abrud**:

98. Alexandru Filip, avocat,

99. Iosif Criștan, avocat.

Din opidul **Ocna**:

100. Ioan Henteș, preot.

Din opidul **Brețcu**:

101. Demetriu Coltofean, preot,

102. Constantin Dimian, preot.

B. Din Ungaria proprie și Bănat.

XIV. Comitatul **Aradului.**

Pentru cercul electoral **Arad oraș**:

103. Aureliu Suci, avocat.

104. Mircea B. Stănescu, avocat.

Pentru cercul electoral **Chișineu**:

105. Mircea Vasiliu Stănescu, avocat,

105. Gavriil Lazar, preot.

Pentru cercul electoral **Uj-Szt-Anna**:

107. Constantin Popovici, preot,

108. Ioan Moldovan, proprietar.

Pentru cercul electoral **Világos** (Șiria):

109. Gregoriu Popovici, protopresbiter,

110. Adalbert Mihailovici (absent).

Pentru cercul electoral **Peșca**:

111. Ioan P. Desseanu, avocat.

Pentru cercul electoral **Iosășel și Radna**:

112. Dr. Demetriu Magđu, avocat,

113. Ioan Beleş, avocat (absent).

XV. Comitatul **Bihor**.

Pentru cercul electoral **Alesd**:

114. Teodor Filip, administrator protopopesc,

115. Ioan Cr. Sabo, preot.

Pentru cercul electoral **Beiuș**:

116. Vasiliu Igrat, avocat,

117. Constantin Boițiu (absent).

Pentru cercul electoral **Ceica**:

118. Alexandru Roman, profesor,

119. Nicolau Zigrea, avocat, (absent).

Pentru cercul electoral **Tinca**:

120. Parteniu Cosma, avocat,

121. Dr. Stefan Păcurariu, avocat.

XVI. Comitatul **Caras-Severin**.

Pentru cercul electoral **Bocșa**:

122. Coriolan Brediceanu, avocat.

123. Adrian Diacon, inginer.

Pentru cercul electoral **Caransebeș**:

124. Mihail Popovici, protopresbiter,

125. Ilie Curescu, supralocotenent c. r. în pens.

Pentru cercul electoral **Făget**:

126. Dr. Demetriu Selcelean, avocat,

127. George Șerban (absent).

Pentru cercul electoral **Lugoș**:

128. Stefan Velovan, director de preparandie,

129. Fabiu Rezei, avocat.

Pentru cercul electoral **Oravița:**

130. Andreiu Ghidu, protopresbiter.

131. Baltazar Muntean, avocat;

Pentru cercul electoral **Sasca:**

132. Vincentiu Babeș, proprietar,

133. Ioan Roșiu, avocat.

Pentru cercul electoral **Zorjențiul mare:**

134. Nicolau Schiopone, preot,

135. Iuliu Popovici, avocat.

XVII. Comitatul **Satmare.**

Pentru cercul electoral **Baia-mare:**

136. Dr. Stefan Erdeli, medic,

137. Dr. Stefan Păcurariu, avocat.

Pentru cercul electoral **Carășeu:**

138. Gavriil Lazar de Purcăreț, protopop.

139. Lazar Ierna, preot.

Pentru cercul electoral **Meghies** University Library Cluj

140. Ioan Marcu, protopop,

141. Ioan Erdeli, preot.

Pentru cercul electoral **Șomcuta-mare:**

142. Alexandru Pop de Mireșul-mare, avocat.

143. Andreiu Medan, avocat.

XVIII. Comitatul **Selagiu.**

Pentru cercul electoral **Cehul-Silvan:**

144. Georgiu Pop, proprietar,

145. Demetriu Suciu, avocat.

Pentru cercul electoral **Diosod:**

146. Clemente Pop, preot.

147. Demetriu Suciu, avocat.

Pentru cercul electoral **Șimleul-Silvan:**

148. Ieronim G. Barițiu, angajat de bancă,

149. Simion Oros, avocat.

Pentru cercul electoral **Tășnad:**

150. Andreiu Cosma, avocat,

151. Vasiliu Pătcăș, (absent).

Pentru cercul electoral **Zelău**:

- 152. Dr. Ioan Nichita, avocat,
- 153. Alexandru Vecaş, preot.

XIX. Comitatul **Timiș**.

Pentru cercurile electorale **Timișoara** (oraș) și **Becicherecul-mic**:

- 154. Teodor Păcățan, privatier,
- 155. Alexa Chișoșan, econom.

Pentru cercul electoral **Ciacova**:

- 156. Ioan Lengher, avocat,
- 157. Georgiu Lazar, avocat.

Pentru cercul electoral **Hidegkut**:

- 158. David P. Simon, comerciant,
- 159. Nicolau Posta, comerciant.

Pentru cercul electoral **Cocota**:

- 160. Paul Rotariu, avocat,
- 161. Emanuil Ungurian, avocat.

XX. Comitatul **Torontal**.

Pentru cercul electoral **Banat-Comloș**:

- 162. Vincențiu Babeș, proprietar.

Pentru cercul electoral **Jombolea**:

- 163. Dr. Nestor Oprean, avocat.

7. Se trece la constituirea definitivă a biroului și prin aclamațiune

Se aleg: Dr. Ioan Rațiu de președinte;
George Pop de vice-președinte; Ieronim
Barițiu și Stefan Velovan de notari.

8. Conform punctului 8 din ordinea de zi se purcede la alegerea unei comisii de 30 pentru compunerea proiectelor de concluse asupra obiectelor conferenței. Presentând presiul o listă combinată, prin aclamațiune

Se aleg în comisiunea de 30 următorii membri:

Daniil Lica, Augustin Munteanu, Iuliu Coroian, Iosif Crișianu, Rubin Pațița, Ioan Simionaș, George Barițiu, Visarion Roman, Nicolau Cristea, Diamandi Manole, Dr. Aureliu Mureșianu, B. G. Pop, Parteniu Cosma, Anania Trombițaș, Dr. Lazar Petcu, Vasiliu Ignat, Andreiu Cosma, Ioan Marcu, Gabriel Lazar de Purcăreț, Andreiu Medan, Ioan Popovici-Descanu, Dr. Ioan Nichita, Dr. Demetriu Magdu, Vincentiu Babeș, Paul Rotariu, Coriolan Bredicean, Dr. Demetriu Selceleanu, Mihail Popovici, Ioan M. Roșu și Ioan Lengher, având biroul a se alătura ca parte întregitoare a comisiunei.

9. La propunerea delegatului Ioan Lengher conferința decide:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Raportul comitetului electoral permanent instituit la 1881 se transpune comisiunei de 30 spre pertractare și raportare în ședința proximă.

Fiind ordinea de zi exhaustivă președintele închide ședința la ora 1¹/₂ p. m. anunțând ședința următoare pe mâine, Luni la 9 oare.

Sibiiu, 1 Iunie 1884.

Președintele:	Notarul:
Dr. Ioan Rațiu m. p.	Stefan Velovan m. p.

Acest proces verbal s'a cetit și s'a verificat în ședința a II-a dela 3 Iunie 1884.

Președintele:	Notarul:
Dr. Ioan Rațiu m. p.	Ieronim G. Barițiu m. p.

Ședința II.

la 3. Iunie 1884.

Președinte: Dr. Ioan Rațiu.

Notari: I. G. Barițiu și Stefan Velovan.

1. Deschidându-se ședința la 10 oare a. m. se cetesce procesul verbal al ședinței I dela 1 Iunie și se declară de autenticat.

2. Delegații Dr. George Popa și Ioan Predovici își prezintă literele credenționali, cari transpunându-se comisiunii de verificare la propunerea acesteia:

Conferența declară de verificați pre

164. Dr. George Popa, ases. consistorial Cluj

pentru cercul electoral Arad;

165. Ioan Predovici, preot.

pentru cercul electoral opidul Ocna.

3. Președintele prezintă 12 telegrame de aderență și felicitare sosite la adresa conferenței, cari cetindu-se

Cu plăcere se iau spre știință.

4. La ordinea zilei urmează raportul comisiunii de 30 exmise în ședința primă pentru compunerea de concluse asupra obiectelor conferenței, a cărei prim raportor deleg. Vincențiu Babeș, prelungă motivare detaiată*) prezintă din partea comisiunii următorul proiect de rezoluțiune:

Representanții alegătorilor români din toate părțile locuite de Români de sub coroana Sântului Stefan adunați în număr de 165 la Sibiu în conferența electorală în zilele 1, 2 și 3 Iunie st. nou 1884 cu scop de a lua în considerațiune situațiunea țerei preste tot și a națiunii române în special și pe

*) Veți aclusul F.

basa acestei situațiuni a consulta și a decide asupra atitudinii alegătorilor români față de alegerile pentru dieta proximală din Budapesta, considerând în unanimitate că situațiunea dela 1881 încoace nu s'a schimbat întru nimic spre mai bine, și că de sus dela putere nu s'a ținut seamă câtuși de puțin de durerile, dorințele și trebuințele poporului român, ba că tendințele de persecuțiune națională au devenit tot mai pronunțate și nesuferite, constatând prin urmare că în fața acestor triste experiențe nu le rămâne Românilor alt mijloc legal de apărare, decât acela, pe care l-a ales la 1881, decid după o serioasă consultare :

A se susține și mai departe în întreg cuprinsul seu programa adoptată la 1881, precum și politica de rezistență pasivă pentru Românii din Transilvania, ear' pentru cei din părțile bănățene și ungurene continuarea luptei opoziționale active. Pentru executarea acestei programe și pentru conducerea ținutei politice, adunarea numesce din sinul seu un comitet central electoral de 12 membri.

Acest comitet este însărcinat a face între marginile legilor tot ce va afla de lipsă și de folos, atât cu privire la alegerile dietali proxime, cât și față de alegerile municipale și preste tot pentru apărarea causei române naționale și luminarea opi-niunii publice în țeară și în străinătate.

Ședința se suspende pentru 5 minute.

5. Redeschidându-se ședința, delegatul Dr. Stefan Păcurariu declară că primesce proiectul de rezoluțiune al comisiunii, și că și la cazul dacă propunerea sa de mai jos nu s'ar primi, el aderează la principiul de solidaritate a națiunii române, ar dori însă ca programei statorite la 1881 să i se dea următoarea formă :

A.

„I. Deoarece Românii conform tradițiunilor lor istorice au susținut în toți timpii seculari sacrul legământ încheiat între augusta casă a Habsburgilor și Transilvania, și au apărât cu sângele și viața lor Tronul și patria până și față de ultima insurecțiune a națiunii maghiare, de cătră care a fost înalta Casă domnitoare în 19 Aprilie 1849 prin dieta din Dobrițin

detronată: națiunea română declară că precum în trecut, asemenea și în prezent și pe viitor va susține sus și tare acel legământ bilateral.

II. Deoarece acest legământ este înființat prin tratatele de stat bileturale din 28 Iunie 1686 și din 30 Martie 1722 din Viena, și este în mod hotărît precizat prin sancțiunea pragmatică din anul 1744, încheiată, deosebit de Ungaria, între augusta Casă domnitoare și Transilvania;

Deoarece această sancțiune pragmatică este și astăzi baza imperiului nostru, și fundamentul susținut prin articolul de lege al Ungariei XII din 1867, și prin legea nr. XVIII din 1867 a constituțiunii austriace, cari ambele recunosc și susțin atât în proemiu, cât și în §§. 1, 6 și 7 această sancțiune pragmatică în tot cuprinsul și pe viitor: așa dar' națiunea română declară că stă pe bazele dreptului de stat, întemeiat prin contractele și legile fundamentali de mai sus, și nu va admite, ca să fie prin nici un fel de mijloc deposedată și aruncată din drepturile garantate prin contractele de stat și legile fundamentale.

III. Deoarece sancțiunea pragmatică a Transilvaniei, declarată din toate legile, excepționalmente, de o lege eternă perpetuă și invariabilă, condiționează drepturile creditare ale augustei case domnitoare de susținerea independenței Transilvaniei, în care numai Marele principe poate domina: așa dară națiunea română pretinde în interesul Tronului, în interesul patriei și chiar' și în interesul Ungariei și a monarhiei întregi delăturarea usurpațiunii faptice de present, și restaurarea autonomiei sale legale.

La postulațiunea aceasta insistă națiunea română cu atât mai virtos, cu cât:

a) forma statului dualistică de aji nu invoalve ștergerea autonomiei Marelui Principat Transilvania, precum nu a involvat nici delăturarea autonomiei celorlalte 17 provincii din Austria, precum nici autonomia Croației, care aparține la coroana Ungariei;

b) fiind-că articolul de lege I din 1848 a dietei din Cluș nu a avut nici când putere de lege precum și Maiestatea Sa Împăratul și Marele Principe al Transilvaniei de repețite ori

prin înaltele rescripte a afirmat și dovedit: „Die im Jahre 1848 beschlossene Union des Grossfürstenthums Siebenbürgen mit Ungarn ist mit voller Gesetzkraft niemals zu Stande gekommen, und auch faktisch sogleich auseinander gefallen.“ („Uniunea Marelui Principat Transilvania cu Ungaria, hotărâtă în anul 1848, nu s'a efectuit nici când cu deplină valoare de lege, și în faptă numai decât s'a și nimicuit“), sunt cuvintele proprii ale Majestății Sale în rescriptul din 15 Iunie 1863;

c) din cauză că cu înaltul rescript regesc din 1 Septembrie 1865 cu prescrierea censului de 8 fl. față de Români, s'a compus dieta din Cluș pe calea octroărei, în care s'au comandat totodată lungă 108 deputați din teritoriile privilegiate ale comitatelor, ale Secuilor și ale Sașilor, de cătră stăpânire 190 de regaliști deși în înaltul rescript din 15 Iunie 1863 declară Majestatea Sa următoarele: „Dass ein auf der Grundlage des 9.-ten Artikels vom Jahre 1791 einberufener Landtag, wodurch der grösste Theil des Volkes von der Ausübung politischer Rechte ausgeschlossen worden wäre, den wahren Landesinteressen entgegen, nicht als eine solche wirkliche Vertretung der gesammten Bevölkerung des Landes ohne Unterschied der Geburt, des Standes, der Nationalität und Religion angesehen werden könnte“ etc. că o dietă convocată pe baza articolului 9 din 1791, prin care partea cea mai mare a poporului s'ar eschide dela exercițiul drepturilor politice contrară adevăratelor interese ale țerei, nu s'ar pute considera de o astfel de adevărată reprezentanță a întregii populațiuni a țerei fără deosebire de naștere, stare, naționalitate și religune etc.

d) De oare-ce nici această dietă octroată în Cluș la anul 1865 n'a făcut și conclud revisiunea articolului de uninne din 1848, care s'a cerut prin înaltul rescript ca unicul obiect de pertractare și conclusiune.

e) Și fiindcă prin înaltul rescript al Majestății Sale din 25 Decembrie 1865, uniunea definitivă a Transilvaniei cu Ungaria s'a condiționat expres dela considerațiunea cuvenită a intereselor speciale ale Marelui Principat Transilvania, dela garanța drepturilor diferitelor națiuni și confesiuni, precum și dela regularea deosebită a cestiunilor administrative ale Tran-

silvaniei, cari condițiuni suspensive și derimătoare sînt în articolul de lege XLIII din 1868 a dietei din Pesta cu deservire ignorate și prin urmare spargerea Marelui Principat al Transilvaniei în comitate încorporate regatului Ungariei devine față de contractele bilaterale de stat, de legile fundamentale și de înaltele rescripte ale Majestății, expuse mai sus, o stare de usurpațiune.

IV. De oare-ce sub atari împrejurări Marele Principat Transilvania astăzi nu este reprezentat în legislațiune și starea constituțională în Transilvania încă tot nu este restaurată; așa dară națiunea română pretinde convocarea dietei transilvane și reactivarea guvernului seu; căci numai prin aceasta este posibilă participarea Marelui Principat în legislațiunea comună.

V. Deși în puterea dreptului de stat transilvan conform tractatelor de stat și legilor fundamentali, citate mai sus Marele Principat al Transilvaniei nu are nici o cauză comună cu Ungaria, ~~fiind că de / persoana Marelui Principelui și Rege,~~ căci aceeași persoană din augusta casă a Habsburgilor, care domnesce ca Rege legalminte încoronat în Ungaria, este totodată și Marele Principe al Transilvaniei, totuși națiunea română declară, că este gata pe basa ecuității și din considerațiuni politice, a trece și preste marginea dreptului strict, și încât nu se violează existența și autonomia Transilvaniei, a satorî sfera pentru legislațiunea comună a Ungariei și Transilvaniei, și a participa prin ablegații sei, trimiși din dieta Transilvaniei la legislațiunea comună în dieta Ungariei din Pesta.

B.

VII. În aceea ce privesce pe Românii locuitori din Ungaria în sensul strict și din Banat, nefiind motive teritoriale autonomice în dreptul de stat al Ungariei, cari să treacă preste autonomia municipală, națiunea română declară, că Românii din acelea părți să se folosească pre tot terenul de drepturile, ce le dă constituțiunea Ungariei.

VII. Conform punctului precedent națiunea română va stărui în apărarea și pentru lărgirea autonomiei municipale

VIII. Tot cu asemenea tărie națiunea română insistă la autonomia bisericească a deosebitelor confesiuni, precum și a scoalelor confesionali și a corporațiilor.

IX. De oare-ce Ungaria a fost dela început și este un stat poliglot și proemiul de lege XLIV din 1868, ce conține unitatea și indivisibilitatea națiunii ungare, este numai un concept al dreptului internațional ca și în alte staturi europene, cară nu al dreptului intern de stat, cărui din urmă contradic atât națiunile diferite din Ungaria, cât și diferitele limbi ale țerii, și prin urmare consecințele trase din acel principiu în §§. următori ai acestui articol de lege, pentru mărginirea, restricțiunea și asuprirea internă a limbelor patriei în favorul limbei maghiare sânt cu totul greșite și false: așa dară națiunea română pretinde egala îndreptățire a națiunilor și a limbelor lor atât în legislațiune, cât și în toți ramii de administrațiune ai statului Ungariei“.

Președintele constatând că propunerea aceasta nu e prezentată la timpul seu conform punctului 8 al Ordinii de zi, întreabă conferența: dacă voiesc să între în desbaterea aceleia?

La propunerea delegatului Ioan Lengher, conferența față de propunerea delegatului Dr. Stefan Păcurariu decide:

De oare-ce această propunere nu s'a prezentat conform ordinii de zi la timpul seu spre a pute fi pertractată în comisiunea de 30; și de oare-ce în esențialul ei nu e vreo contra propunere față de proiectul de rezoluțiune al comisiunii de 30: conferența nu află a intra în desbaterea ei, ci o transpune comitetului central electoral, ce se va exmite, ca material.

6. Dându-se încă odată cetire proiectului de rezoluțiune al comisiunii de 30 la propunerea delegatului Diamandi Manole conferența în unanimitate și cu entusiastice aclamațiuni ia următoarea rezoluțiune:

Representanții alegătorilor români din toate părțile locuite de Români de sub coroana Sântului Stefan, adunați în număr de 165, la

Sibiu în conferența electorală în zilele de 1, 2 și 3 Iunie st. n. 1884 cu scop de a lua în considerațiune situațiunea țerei preste tot și a națiunii române în special, și pe baza acestei situațiuni a consulta și a decide asupra atitudinii alegătorilor români față de alegerile pentru dieta proximă din Budapesta, considerând în unanimitate că situațiunea dela 1881 încoace nu s'a schimbat întru nimic spre mai bine, și că de sus dela putere nu s'a ținut seamă câtuși de puțin de durerile, dorințele și trebuințele poporului român, ba că tendențele de persecuțiune națională au devenit tot mai pronunțate și nesuferite, constatând prin urmare că în fața acestor triste experiențe nu le rămâne Românilor alt mijloc legal de apărare, decât acela pe care la ales la 1881, decide după o serioasă consultare:

A se sustinè și mai departe în întreg cuprinsul seu programa adoptată la 1881, precum și politica de rezistență pasivă pentru Românii din Transilvania, ear' pentru cei din părțile bănățene și ungurene continuarea luptei opoziționale active. Pentru executarea acestei programe și pentru conducerea ținutei politice adunarea numesce din sinul seu un comitet central de 12 membri.

Acest comitet este însărcinat a face între marginile legilor tot ce va afla de lipsă și de folos atât cu privire la alegerile dietali proxime, cât și față de alegerile municipale și preste tot pentru apărarea cauzei române naționale și luminarea opiniunii publice în țară și în străinătate.

7. La propunerea comisiunii de 30 prin raportorul seu al doilea Paul Rotariu conferența cu privire la raportul comitetului electoral permanent al partidei naționale române instituit la 1881 despre activitatea sa în decursul periodului electoral 1881—1884, ia următorul conclus:

Având în vedere că comitetul electoral permanent instituit la 1881, după cum se arată din numeroasele acte și din raportul așternut acestei conferențe, a ținut cont de situațiunea politică a Românilor în toate direcțiunile, și cu deosebire prin compunerea și publicarea memorandumului națiunii române, precum și prin stăruința de a întemeia „Athe-neul român“ instituit pentru înlesnirea edărei unei foi cuotidiane și a tot felul de opuri literare, a rezolvit în modul cel mai satisfăcător greaua sarcină impusă lui de conferența generală dela 1881: raportul se ia la plăcută cunoștință, ear' comitetului pentru activitatea dezvoltată în acest period de trei ani i se votează mulțumită și recunoștință din partea conferenței.

8. Se pune la ordinea zilei alegerea unui comitet central de acțiune pentru periodul electoral 1884—1887 în sensul rezoluțiunei de sub punctul 6, și la propunerea delegatului Daniil Lica:

Conferența prin aclamațiune alege de membri ai comitetului central electoral pre: Vicențiu Babeș, Georgiu Barițiu, Coriolan Brediceanu, Parteniu Cosma, Iuliu Coroian, Nicolau Cristea, Georgiu Pop, Ioan Popescu, Dr. Ioan Rațiu, Visarion Roman, Iosif Sterca Șuluțiu, Anania Trombițaș.

9. La propunerea delegatului Parteniu Cosma conferența decide că:

În locul acelor membri ai comitetului ales sub punctul antecedente, cari în decursul periodului vor eși din comitet prin moarte, ori abdicere, comitetul spre întregirea sa să aleagă alți membri ordinari.

10. La punctul 4. al ordinei zilei delegatul Anania

Trombițaș în considerarea scurtimei timpului propune și conferența decide:

Verificarea procesului verbal al ședinței de astăzi, precum și toată ulterioara afacere relativă la actele acestei conferențe se concretează nou alesului comitet central electoral.

Ordinea zilei fiind exhaustivă președintele Dr. Ioan Rațiu în termeni călduroși mulțămesc delegaților pentru zelul și devotamentul cătră sânta noastră cauză națională și rugându-și ca și față de comitenții sei în tot locul și la toată ocasiunea să fie adevărați și neobosiți apostoli ai aceleia, dechiară conferența de terminată și încheie ședința.

Delegatul Paul Rotariu exprimă președintelui Dr. Ioan Rațiu mulțămite conferenței pentru zelul și bunul tact cu cari a condus pertractările în plenul conferenței, asemenea exprimă mulțămite conferenței președintelui comisiunii de 30 Georgiu Barițiu pentru osteneala în conducerea consultărilor aceleia, cari mulțămite conferența între viuă aclamațiuni decide a se nota la acest protocol.

Cu aceste ședința se ridică la 3¹/₂ oare p. m.

Sibiiu, în 3 Iunie 1884.

Președintele:

Dr. Ioan Rațiu m. p.

Notarul:

Ieronim G. Barițiu m. p.

Conform concludului conferenței de sub punctul 10 acest proces verbal s'a verificat de subscrisul comitet central electoral în ședința dela 12/24 Septemvrie 1884.

Georgiu Barițiu m. p.,
președinte.

Anania Trombițaș m. p.,
secretar.

Nicolau Cristea m. p.,

Ioan Popescu m. p.,

Visarion Roman m. p.

Acluse.

A.

Cătră alegătorii români aderenți ai partidei naționale române din Ungaria și Transilvania.

Comitetul electoral permanent al partidei naționale române esmis de cătră conferența reprezentanților alegătorilor români ținută în Sibiiu în zilele de 12, 13 și 14 Maiu 1881, convoacă prin aceasta o conferență generală a partidei pe 1 Iunie călindarul nou (20 Maiu călindarul vechiu), la 10 oare a. m. la Sibiiu, otelul „Împăratul Romanilor.“

Spre acest scop invităm pre d. d, delegați din cercurile electorale, aleși în sensul apelului nostru de dtto 12/24 Martie anul curent Nr. 51. să binevoiască a se presenta la acea conferență, având a se legitima cu litercele credenționale primite dela comitenții lor.

Obiectul conferenței va fi: statorirea atitudinii partidei noastre față cu proximele alegeri dietale.

Din sediul ~~Comitetului Electoral Permanent~~ al partidei naționale române ținută în Sibiiu la 4 Maiu (22 Aprilie) 1884.

P. Cosma,
președinte.

A. Trombițaș,
secretar.

B.

Apelul comitetului electoral permanent al partidei naționale române.

P. T. Domnule!

Apropiându-se timpul în care partida națională română va ave a se pronuncia față de alegerile dietali pentru periodul viitor, subscrisul comitet află că aceasta va pute urma și de astă-dată în modul cel mai corect și mai legal prin o conferență a aderenților partidei, compusă din reprezentanți aleși de cătră cercurile electorali.

Pentru-ca votul conferenței să aibă necesaria ponderositate în afară, și pentru-ca conclusele ei să fie de faptă expresiunea opiniunii publice a națiunii române, e de lipsă ca toate cercurile (colegiile) electorali locuite de Români să fie reprezentate în conferență.

Spre scopul acesta avem onoarea a Vă invita să binevoșiți a îngrigi ca în fie-care cerc electoral din acel comitat să se pună la cale și să se efectuiască alegerea de câte doi delegați la conferența generală a partidei noastre, carea se va convoca de curând aici la Sibiiu.

Alegerea se poate efectua sau deodată cu organizarea partidei în conferențele indicate prin apelul nostru ddto 10 Februarie a. c., sau pre unde organizarea a urmat deja prin conferențe ulterioare ținându în fie-care cerc electoral.

Alles de delegat poate fi ori-care alegător român aderent la partida noastră, și dacă acela nu locuiește în concernintele cerc electoral. Este de dorit însă ca să se numească atari candidați, despre cari se poate presupune cu siguritate că le va fi îndemână a se și presenta la timpul seu în conferență. Dacă Vă lipsesc acolo atari indiviși, ori din contră, dacă se află aderenți ai partidei noastre, cari ar dori a participa la conferență, dar' nu au loc în cercurile electorali din acel comitat: Vă rugăm a ne notifica aceasta cu posibilă urgență, spre a prevedea de aici cele de lipsă în una sau altă direcțiune.

Pentru acreditarea delegaților Vă punem la dispozițiune blanchetele de litere credenționali alăturate sub %. Insemnând că în șirul menit pentru numele delegatului e de a se induce și pozițiunea lui socială și domiciliul. Despre rezultatul alegerii Vă rugăm a ne încunosciița imediat după efectuare spre ținerea în evidență aici.

Primiți expresiunea distinsei noastre stime.

Sibiiu, 12/24 Martie 1884.

Parteniu Cosma m. p.,
președinte.

Anania Trombițaș m. p.,
secretar.

C.

Ordinea ȃilei

pentru Conferența electorală a partidei naționale române convocată la Sibiiu pe 1 Iunie st. n. și ȃilele următoare în sala hotelului „Împăratul Romanilor“.

ȘEDINȚA I. Duminecă în 1 Iunie.

1. La 10 oare a. m. deschiderea ședinței prin președintele comitetului electoral permanent dela 1881.

2. Raportul comitetului electoral permanent dela 1881.
3. Constituirea provisorie a biroului prin alegerea unui președinte și doi notari.
4. Presentarea literelor credenționale.
5. Alegerea unei comisiuni verificătoare.
6. Raportul acestei comisiuni.
7. Constituirea definitivă a biroului prin alegerea de președinte, vice-președinte și 2 notari.
8. Esmiterea unei comisiuni pentru compunerea proiectelor de concluse asupra obiectelor conferenței.

ȘEDINȚA II. în 2 eventual 3 Iunie la 9 oare a. m.

1. Verificarea procesului verbal al ședinței prime.
2. Raportul comisiunii emise din ședința primă și luarea de conclus asupra acestui raport.
3. Alegerea comitetului central al partidei pentru periodul electoral 1884—1887.
4. Luarea de dispozițiuni pentru verificarea procesului verbal.
5. Încheierea ședinței.

Sibiiu, 29 Maiu 1884.

**Comitetul electoral permanent al partidei
naționale române.**

D.

R a p o r t u l

*comitetului electoral permanent al partidei naționale române către
conferența electorală din 1884.*

Onorată Conferență!

Comitetul numit în conferența reprezentanților alegătorilor români din Ungaria și Transilvania în ședința dela 14 Maiu 1881, cu privire la însărcinarea ce i s'a dat prin concludul de sub Nr. 13 (15) al protocolului conferenței, are onoarea a raporta următoarele:

1. În deplină aprețiare a faptului constat de conferență că soartea și situațiunea politică a națiunii române de

pe teritoriul coroanei S. Stefan sau nu este de loc cunoscută opiniunii publice din patrie și din afară, sau pe cât este cunoscută, cunoscința aceasta provine din isvoare turburate anume spre ascunderea adevărului, comitetul și-a dat silință a compune un memorandum explicativ și detaiat, în care sub manu-ducerea istoriei din seculii trecuți și până astăzi a națiunii noastre a spus desvoltarea situațiunei politice în care am ajuns.

Conform dorinței simțite de tot Românul, ca în mod sincer și adevărat să luminăm mai întâiu pe națiunile surori conlocuitoare în patria noastră, că soartea noastră politică a devenit ne mai suportabilă, și prin aceasta să deschidem calea spre o înțelegere frățească între popoare în interesul și pentru binele și gloria scumpei noastre patrii comune, acest memorandum a apărut mai întâiu în limbele patriei: română, maghiară și germană; apoi pentru străinătatea mai îndepărtată în limba franceză.

Toate patru aceste edițiuni ne permitem a le presenta onoratei conferențe, însemnând că din edițiunea română au apărut la 1882, 2000 exemplare, din cea maghiară 700, din cea germană 600 și din cea franceză 750. În anul 1883 în urma necesității ce s'a arătat, s'a retipărit edițiunea română completată prin actele conferenței în alte 2000 exemplare. Edițiunea română până la un rest de 300 exemplare s'au distribuit parte prin vîndare, parte gratuit, edițiunile în celelalte limbi aproape exclusiv gratuit.

Anume s'au prezentat exemplare din memorandum tuturor factorilor politici ai patriei noastre; membrilor înaltului regim, membrilor parlamentului, presei periodice de diferite limbi și altor persoane de ponderositate politică, și astfel credem a fi satisfăcut însărcinării de a da aceluia cea mai extinsă publicitate.

În memorandum comitetul a căutat a explica detaiat programa statorită în conferența din 1881. A documentat pe deplin cu istoria trecutului că pentru binele și fericirea popoarelor din patria noastră și pentru prosperarea acesteia nu există altă basă naturală și durabilă, decât deplina egală îndreptățire politică a popoarelor, din cari e compus statul, adevărata frățietate și libertate.

S'a arătat mai departe și aceea, că în situațiunea de astăzi creată popoarelor conlocuitoare, egala îndreptățire nu e posibilă; dar' s'a arătat tot odată și modul, cum ar fi posibilă aceasta, cum o dorim și cum o vom în special pentru noi Români.

Expunând noi aceasta în mod sincer și loial credem a fi împlinit intima dorință a fiecărui Român de a căuta modul și calea pentru o înțelegere frățescă între noi și elementul maghiar; credem a fi probat pe de ajuns că vom buna înțelegere, adevărata frățietate, și pe baza acestora pacea și înflorirea patriei comune prin armonie între toate popoarele ei.

Astfel noi ne-am făcut datorința patriotică.

Durere însă că vocea noastră nu a aflat doritul și cuvenitul răsunet la factorii țerei.

2. În privința părții a doua a însărcinării ce s'a dat comitetului în mai sus indicatul conclus, avem onoarea a raporta că pe cât partida noastră era organizată, și pe cât diatribele electorale usitate în patria noastră au permis, atât în Transilvania cât și în părțile Ungariei proprii locuite de Români s'a executat programa dela 1881 în ce privesce alegerile dietale.

Imediat după conferența din 1881 comitetul a aflat de lipsă a încunoscința pe alegătorii Români despre conclusele aceleia și prin epistolele cerculare ddto 8 Iunie 1881 /. a cere concursul delegaților conferențiali, a președinților și membrilor cluburilor partidei la executarea acestei părți a programei noastre. Resultatul a fost că în Transilvania numai pe acolo s'au apropiat alegători Români de urnele electorale, pe unde au fost duși preste voia lor cu presiune și terorism oficial, ori seduși prin vielene uneltiri. În Ungaria propriă s'au numit în mai multe cercuri candidați cu programa partidei noastre. După cum este însă cunoscut din decursul alegerilor din Baia de Criș, Beiuș, Cehul-Silvaniei, părțile banatice și preste tot, din partea contrarie s'au pus în lucrare toate mijloacele pentru-ca și în cele mai sigure cercuri ale noastre să devenim paralizați și delăturați.

3. Pentru-ca în municipalități și comune să se poată desvolta necesaria activitate în viața publică, comitetul prin epistola circulară ddto 18 Iunie 1882 /. a stăruit ca domni

delegați ai conferenței din 1881 conform angagiamentului, ce l-a luat asuprași sub punctul 16 (13) al protocolului, precum și președinții comitetelor executive, se îngrijească de rectificarea listelor electorali în timpul prescris de lege.

Apropiindu-se finea periodului electoral 1881—1884 comitetul a privit de o datorință a sa a pregăti cele de lipsă pentru convocarea acestei onorate conferențe.

Spre scopul acesta prin epistola cercularie ddto 10 Februarie st. n. a. c. % ne-am adresat cătră toți membrii conferenței dela 1881 cu rugarea: să stăruască ca în toate municipiile să se reconstitue comitetele electorali și în fiecare cerc electoral, locuit de Români alegători, subcomitete, cari să conducă afacerile electorali. În urma acesteia s'a organizat partida.

Din rapoartele despre organizare aflăm a aminti că în comitatul Târnavei mari ținerea conferenței electorali publicată prin ziare și anonciată oficiului magistratual din Sighișoara, cu manifesta călcare a libertăților publice s'a oprimat prin organele politice administrative, dictându-se pedeapsă în bani asupra convocătorilor conferenței.

Fiind astfel partida reorganizată acest comitet a aflat de bine a susține și pentru această onorată conferență sistemul reprezentativ pentru-ca să participe prin bărbații săi de încredere toate cercurile electorale, și astfel conclusele ce se vor aduce aici să fie și în formă și în faptă expresiunea voinței națiunii române. Invitate prin epistola cerculară ddto 12/24 Martie % cercurile electorali s'au întrunit în conferențe, și declarând toate neclătită perseverare la solidaritatea națiunii, și aderența la programa ei statorită cu unanimitate la 1881, V'a ales pe domnia-voastră de interpreți a voinței lor.

4. Dintre obiectele singuraticice cu a căror deliberare s'a mai ocupat acest comitet, aflăm a aminti, că lipsa de mult simțită de un jurnal cotidian, organ al partidei naționale, precum și de un avânt literar mai puternic, lipsă manifestată și prin unele meetinguri și prin foile noastre naționale ne-a îndemnat a combina modul de întemeiere a unui fond pentru un Atheneu, institut tipografic-artistic, înlesnitor edărei unei foi cotidiene și a tot felul de opuri literarie folositoare.

Pre când însă comitetul delibera, alți bărbați particulari 'l-au prevenit, înființând deodată două asemenea diare, cari ne fac bune servite în cauza națională.

Aceasta ne-a făcut a nu pripî realizarea, ci a lăsa cauza aprețierii acestei conferențe.

Încheiând acest comitet raportul, seu cu acesta privesce de încheiat periodul, pentru care a fost numit și mulțămind partidei, și respective națiunei pentru încrederea cu carea 'l-a distins, depune mandatul seu în mâniale onoratei conferențe.

Sibiu, 1 Iunie 1884.

Anania Trombițaș m. p.,
secretar al comitetului.

E.

Discursul d-lui Parteniu Cosma.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Domn Flor!

Ca președinte actual al comitetului permanent central, instituit în conferența dela 1881, Vă salut din inimă ca pre unii, cari la apelul comitetului, în aceste timpuri grele, cu rară abnegațiune ați binevoit din mari depărtări a Vă osteni la acest loc extrem al patriei comune, pentru-ca împreună să ne consultăm asupra marei cestiuni, carea pusă la ordinea zilei, agitează toate spiritele, cari se interesează de soartea patriei.

Domnul secretar al comitetului, va avè norocirea a Vă raporta despre momentele principale ale activității comitetului, eu Vă cer voia să-mi permiteți, pre cât se poate de scurt, a Vă atrage atențiunea asupra situațiunii noastre în general.

Dela ultima conferență generală s'au petrecut lucruri în patria noastră, la cari noi nu ne-am putut aștepta.

Programa partidei naționale a produs o înverșunare generală atât la guvern cât și la toate partidele politice, ba, agitat prin jurnalistică, pot dice că la întreg elementul maghiar. (Așa este).

Numai decât la alegerile din 1881 s'au pus în mișcare toate petritele în contra candidaților naționali.

S'au folosit toate mijloacele permise și nepermise, numai ca să se închiadă cu desăvârșire ușa parlamentului dinaintea partidei naționale. (Adevărat).

În acest punct s'au unit toate partidele și astfel partida națională, carea nu poate și nu voiesce să lupte cu altfel de arme, decât cu arme morale, a fost bătută în toate cercurile electorale, afară de al Caransebeșului. (Durere!)

Pretextul a fost mai cu seamă punctul 1 al programei pentru cei din Ungaria, ear' pentru cei din Transilvania și rezistența pasivă.

Dar' considerând că în fruntea programei noastre se dice, că „partida națională va lucra pre teren legal pentru exoperarea drepturilor cuprinse în programă“; și considerând cele petrecute de atunci încoace față de celelalte puncte ale programei: trebuie să constatăm, că acela a fost numai pretext, ca să se poată intimida un popor, care de secolii a dat dovezi că este conștin de sine și nu este aplecat a se desnaționalisa. (Așa este!)

Într'un stat poliglot, într'un stat unde legislațiunea s'a simțit îndatorată cel puțin la învedere, Libărașă prin lege egală îndreptățire a naționalităților, într'un stat în fine, unde chiar din gura monarhului aușim încurajare pentru dezvoltarea naționalității noastre, o programă ca a noastră numai exagerată nu se poate numi.

Singur numele „partidă națională“, „deputat național“ este de ajuns, ca fără deosebire guvern, partide politice și jurnalistică la aușul lui să te întimpine cu antipatie; pre când ei toți fac numai politică națională maghiară în parlament, în oficiu și în societate. (Foarte adevărat! Aplause.)

Nu vor să aușă de autonomia Transilvaniei, dar' pentru aceea în toate cestiunile, cari privesc pre fosta clasă privilegiată, cum sânt bunăoară legea agrariă etc. se aduc legi și se fac dispozițiuni speciali pentru Transilvania, (Aplause prelungite) acelea însă se fac fără concursul poporului, care formează majoritatea locuitorilor ei, și nu numai nu se fac nici măcar încercări pentru de a face posibilă acestui popor conc lucrarea la diregerea sortii sale, dar' nici Românilor din Ungaria propriă nu li se permite ca să treacă preste pragul parlamentului, dacă o spun apriori, că voiesc să lucre în sinul legislațiunii în direcțiunea aceasta. (Aplause. Așa este!)

Usul limbei naționalităților nu numai că a rămas exchis în justiție, dar' în mai multe comitate s'a scos chiar și din afacerile comunale tot numai prin ucazuri de ale șefilor. (Adevărat!)

La aplicarea funcționarilor nu numai că nu se consideră naționalitatea poporului, pentru care se aplică, dar' din contră se scot din posturi aceia, cari sînt din sînul poporului, dacă acela nu este Maghiar, fie ei chiar cei mai adicți aderenți ai partidei guvernului. (Așa este!)

Legea despre egala îndreptățire a naționalităților este numai reclam în afară, dar' literă moartă și obiect de batjocură în lăuntru, ear' în o parte esențială — relativ la învățămînt — alterată în mod indirect în detrimentul naționalităților. (Adevărat!)

Autonomia bisericească în mod foarte simțitor jignită, biserica română degradată la un rol foarte umilitor pentru dinsa. (Așa este!)

Învățămîntul în scoalele confesionali jignit deja de mai nainte în eficacitatea de progres, împedecat și mai mult prin noua lege pentru scoalele medii. (Așa este!)

Din vistieria statului nu numai că nu se încuviințează nici un ban pentru cultura noastră națională, dar' din contră, casul din Caransebeș este dovadă eclatantă, că nici din averea noastră nu ni se mai permite ca să ne înființăm institute de învățămînt cu limba de propunere românească. (Aplause prelungite).

Legea electorală este tot cea veche cu toate abnormitățile sale, ear' în aplicare față de naționalități nici aceea nu se consideră de neviolabilă. (Așa este!)

Șovinismul de maghiarisare nu numai că nu s'a mai moderat, dar' din contră în timpul mai recent s'a organizat preste patria întreagă astfel, încât astăzi demoralisarea este virtute patriotică, ear' constanța de caracter este păcat strămoșesc, de care Românul numai prin botez s'ar pute curăți. (Aplause vii).

Libertățile publice față de Români s'au vătămât în mai multe rînduri, ni s'au călcat biserici și scoli, ni s'au interzis adunări populare și electorale, s'au intentat procese criminale unor fruntași, pentru-că s'au folosit de drepturile ce compet

fie-cărui cive în stat constituțional, și preste tot fără nici o cauză am fost suspușionați și tractați în mai multe rinduri ca unii, a căror loialitate și patriotism se trage la indoială. (Durare! Așa este!)

Să mai amintesc ceva și de sarcinile publice?

Dacă în toate punctele anteriori n'am putut constata regres, aici o simțim cu toții trebuie să constatăm un progres (Ilaritate. Așa este!), o perfecțiune într'un grad fără exemplu la alte state civilisate în timp de pace, — și durere nu putem spera, ca progresul în această privință să se curme curând; căci într'un stat, în care elementele ce-l compun nu se tractează cu măsuri egale, se recer puteri enorme pentru apărare, și rămân puține la lucru, ear' lucrul nu este binecuvântat.

Un punct mai este în programa noastră, care acum trei ani a rămas nedeslegat — cestiunea dualismului. Cred că a sosit timpul ca să ne putem pronunța și asupra acestui punct.

Eată, Domnilor! am trecut preste întregă programa noastră dela 1881, fără ca să n' aș putut afla măcar numai un punct în viața noastră publică de 3 ani, la carele, cu privire la acele lucruri, cari nu atêrnă dela noi, — să putem odihni cu mulțumire.

Totul progresează numai spre mai rău, și dacă este ceva, ce ne poate servi spre mângâiere, este adevêrul necontestaver, că în urma măsurilor luate prin conferența dela 1881, noi și cauza noastră am devenit mai cunoscuți atât în lăuntru cât și în afară, și astăzi trebuie să observe și cei dela cari atêrnă soartea noastră, că patria noastră nici față de Români nu mai este baricadată cu muri chinezici. (Așa este!)

Dar' decât toate mai dureros este, că în urma agitațiunii presei fără consciință ideile falsificate de patriotism și șovinismul fără cumpêt a infectat astăzi întregă societatea maghiară, încât chiar dintre bêtărâni vedem pre oamenii vênători de popularitate trași în curentul de maghiarisare fără reson, însuși guvernul nu cutează să dee pept cu acest curent periculos pentru patrie, ear' cei înțelepți se mulțumesc cu rolul de simpli privitori, și nu se sciu orienta să iee amână lampa

lui Diogene, sau să se consoleze cu fatala sentență „mundus vult decipi ergo decipiatur“. (Adevărat!)

Maghiarul n'are termin în limba sa pentru „Ungur“ și „Ungaria“.

Pentru aceea nu scie și nu voiesce să facă deosebire între „Ungur“ și „Maghiar“, ear' statul maghiar, în loc de stat a inventat „idea de stat“ pre care o numesce „idea de stat maghiar“ și pe toți aceia, cari nu vor să priceapă această idee nedefinită, ci țin la stat, la coroana Sântului Stefan nefalsificată, îi timbrează de rei patrioți, de tradatori. (Așa este!) Astăzi pe strade, în adunări și în jurnalistică, e insultat Românul, care ține la caracterul seu național, voiesce să rămână aceea ce 'l-a dat D-zeu și să-și desvoalte naționalitatea sa. (Foarte adevărat!)

Scim noi, că „apa trece petrele rămân“ și că cu timpul va trebui să încete și acest paroxism, dar' cu toate acestea trebuie să ținem cont de morbul ce dominează situațiunea de astăzi.

Nu-l putem vindeca la moment, căci morbosul este impacient, nu voiesce să vadă nici să audă, a devenit nervos; cu abnegațiunea înăscută Românului, și cu îndelunga răbdare, carea este virtutea noastră, sper însă, că cu încetul îl vom aduce la reson, îl vom face să recunoască, că suferind noi suferă patria, că toți avem neapărată trebuință de sprigin reciproc, că voim și trebuie să ne împăcăm unul cu altul, dar' ca împăcarea noastră să fie folositoare pentru stat, trebuie să fie sinceră și fără rezervă, să fie împăcare între frați, carea nu admite, ca dintre frați unul să fie domn și altul servitorul lui. (Aplause).

Ear' de a se împăca nu este mai ușor sub soare decât cu Românul, căci el, care de secolii simte ce va să-și dică a fi asuprit, nu țintesce la aservirea altuia, el nu așteaptă și nu dorește altă decât dreptate. (Așa este!)

Eată farmecul, cu care poți câștiga mâna și inima Românului pentru totdeauna.

Una însă trebuie să o scie din capul locului și Maghiarul și ori-și-cine altul, care s'ar ocupa cu idea de a desnaționalisa pre Român, că istoria acestui popor de

1700 ani și faptul că Românul în butul tuturor persecuțiilor, tuturor tempestăților, câte de secolii au trecut peste dînsul, nu numai n'a dispărut, ci s'a oțelit și a rămas așa precum îl vedem astăzi, un popor consciu de sine, viguros, tîner, accesibil și însetat după cultură, — că acest popor nici odată nu va renunța la naționalitatea sa, nu este și nu va fi material acomodat pentru amalgamare în alt element (Aplause prelungite), deci păcat de timpul și de forțele ce atât pe cale oficioasă, cât și pe cale socială se risipesc spre acest scop. (Foarte adevărat!)

După cele petrecute în periodul expirat și cu deosebire în timpul mai recent față de Români, se vor fi așteptând poate mulți, ca să vadă petrecându-se între noi scene, cari ar fi răspuns potrivit la provocările ce ni s'au făcut și ni se fac mereu, se poate că la unele locuri, și mai cu seamă la acelea, cari numai din denunciarea Românului trăiesc, ar fi și binevenită o astfel de ținută a noastră; sînt sigur însă, D-lor, că noi nu ne vom dejosii a răspunde la acele provocări, ci vom pertracta obiectele, pentru cari ne-am înfruntat, cu toată serioșitatea și cu demnitatea unui popor, care într'adevăr dorește a crea o conțelegere sinceră și o conviețuire paclnică cu confrății sei în patrie, pre carea totdeauna a apêrat-o cu fidelitate și loialitate și a susținut-o cu scump sîngele seu.

Aceasta să ne fie busola în consultările noastre.

Să trăiți D-lor!

Prin aceasta declar adunarea de deschisă. (Să trăească!)

F.

Discursul dlui V. Babeș.

Stimabili domni și frați!

Ear' a căduț soartea asupra mea (să trăească!) de a fi raportorul comisiunei. Cred, că ve vîți fi convins, încă dela prima voce ce am pronunțat, că sînt răgușit. Dacă pe lîngă toate acestea n'am rîspins a primi această sarcină, este importanța causei și dorința de a vî convinge că — nu mî

crut și nu mă retrag nici odată când mă chiamă interesul public. Vă rog să-mi dați atențiunea necesară, ca să nu fiu silit a-mi forța organul și doară a mă împedeca în mijlocul discuțiunei.

Domnii delegați, cari au avut ocasiune acum trei ani a participa la lucrările conferenței, își vor aduce aminte, că discuțiunea în comisiune atunci a ținut trei zile întregi. Acuma, am terminat mai curând; nu pentru-că doară deslegerea cestiunei ar fi fost mai simplă și mai ușoară, ci am terminat în două zile fiind intențiți de scurtiunea timpului, având în vedere dorința acelor domni delegați, cari ne-au informat, că trebuie să plece cât mai îngrabă acasă, pentru de a informa poporul despre cele ce am desbătut și hotărit aici, și conform a pregăti lupta electorală.

Greutățile, domnilor, cari ne încungiură pe noi Românii aici în țara noastră, în moșia noastră străveche, sânt motivele, cari ne-au adus aici și cari ne fac să ne frământăm mințile, pentru descoperirea cauzelor tristei situațiuni și aflarea căilor și a mijloacelor de a scăpa de aceste greutăți. Căci un desnodament — trebuie să existe și aci, ca și în toate nevoile și încercăturile omenești. Înainte de aceasta cu trei ani, dela acești loc, am accentuat mai vârtos durerile și dorințele noastre și greutățile și pedecile ce întimpinăm în desvoltarea noastră — aici acasă, în lăutrul țerii; să-mi permiteți acum, domnilor, ca să întru un pas mai afund în cestiune, și să ating și să explic și punctul politicei externe, de unde vine și se susține această miserabilă situațiune internă, care neliniștesce spiritele tuturor celor nepreocupați, tuturor neangajaților la politica dominantă. E bine să cunoascem logica lucrurilor din temei, pentru o mai bună orientare.

Dela anii 1859 și 1866, adecă dela căderea monarchiei noastre la Magenta și Sadova, de atunci, domnilor; ecuilibrul Europei s'a alterat în parte, ear' dela anul 1870 și 1871, dela căderea Franciei, s'a schimbat acest ecuilibru cu totul. Nu mai sânt dominante acum ideile, ce mai nainte se respectau; nu mai sânt dominante tendențele, cari mai nainte dedeau curs lucrurilor. Înainte de acele evenimente, inițiativa în politica cea mare a popoarelor era la Francia. D-voastră știți foarte bine, că Francia este generoasă și că politica ei a fost —

când mai mult sau mai puțin, dar' dela revoluțiunea cea mare a ei totdeauna politica popoarelor europene. Schimbându-se situațiunea, a devenit dominantă politica din Berlin, și elementul domnitor, în această situațiune fiind cu totul altul, atât după natura lui, cât și după cultura sa și interesele sale cele mari, de aci a trebuit să se schimbe și politica Europei, influențată din Berlin. Fiind Germania dătătoare de ton, au trebuit să se schimbe principiile politice în mai întregă Europa și să se acomodeze forței maiore exercitate de Germania. Cu drept cuvânt deci trebuie să ne întrebăm: care e situațiunea actuală, natura, tendența, pornirea pronunțată, sau politica germană? Germania se compune din un element, care în privința intelectuală este cel mai înaintat în cultură, și ea numără peste 50 milioane suflete. El, acest puternic element, își are ramificațiunile sale în toate părțile, și anume spre Orient; dar' el, acest element compact în Germania, după împregiurările sale teritoriale este de așa relațiuni, încât dacă cineva ar exclude pe Germania din Orient, după cum a exclus-o mult timp Franța din părțile napuse și ecuatrice, și din Jujcu industria, cu coloniile, cu influența sa, ea ar veni în pericolul, ca pe fie-care an patru până în cinci milioane de oameni să-'i peară de foame. Pentru-că Germania din pământul seu propriu, cu oricare măiestrie și sfortare — nu poate produce atâtea cereale, ca să susțină numărul cel mare al populațiunei, ei produsele ei principale sînt și trebuie să fie și să rămână cele industriale, pentru a căror desfacere n'are alte piețe — nici mai îndemână nici mai profitabile, decât piețele Orientului. În populațiune sau sporirea neamului, Germania este foarte productivă și are deci absolută trebuință de a scoate roiiuri în formă de colonii. Mai nainte ea își îndrepta în precumpenință plusul acestei producțiuni spre America; dar' astăzi de când Germania a devenit dominantă în Europa, coloniile ei, ce trec peste mare, sînt ca și pierdute pentru dominațiunea ei! Astfel Germania, după necesitate, după natura situațiunei și pozițiunei sale, este avisată a reveni la — ceea ce făcea mai nainte de a fi descoperită și deschisă America pentru colonii, începînd din secolul al XI-lea, adică la dirigerarea excedentului populațiunei sale, a coloniilor sale, dimpreună cu producțiunile industriei sale, cu marfa sa — spre

Orient, cari toate meru sã-'i asigure ocuparea succesivã a Orientului și prin aceasta durabilitatea egemoniei preste popoarele Europei, Asiei-mici și ale Africei vecine! Aceasta este politica germanã, cuprinsã în cunoscutul: „Drang nach Osten.“ Astãzi devisa modernei politice germane este: p a c e a. Firesce, Germania a câștigat mare putere și are trebuința de mult timp, ca sã 'și-o asigureze prin consolidare și prin cuceriri pãcnice. Pe cât timp Germania singurã nu este de ajuns pentru asigurarea acestei pãci, ea trebuie sã facã presiune, mai dulce sau mai amarã, asupra vecinilor, pentru a 'și-'i face prietini, sau vasali, pentru-ca așa sã aibã la dispozițiune, la cas de nevoie, forțele militare ale acelor popoare. Veți înțelege dar', pentru ce cei dela Berlin, dupã Sadova și dupã Sedan au stãrnut, ca Austria sã facã și resp. sã susținã dualismul; voiau adecã s'o sfãșie și slãbeascã, pentru-ca prin un astfel de sistem, sã-'i facã imposibilã emanciparea de sub puterea sau conducerea lor.

În aceste scurte expuneri se cuprinde explicarea presiunii, forței maiore ^{Богъ нише Гатрадхитаръты Демъци} gheutãțile extraordinari ale situațiunei la noi. Ne vom frãmента și sfortã mult timp în deșert, ca pre lúngã acest sistem sã ne ușurãm soartea. Datu-s'a libertate domnilor dela putere, sã poatã face aici în țarã multe de capul lor; dar' douã lucruri nu le pot face, adecã: a reduce contribuțiunile, a ușura sarcinele comune, cari devin din ce în ce mai mari; și — a doua, a desvolta o industrie a noastrã proprie, prin care sã se emancipe țerile noastre de industria germanã și acesteia sã i se facã concurență în Orient. (Așa este!) Rãmãne mare întrebare și aceea, cã — oare dacã domni Maghiari dela putere ar avè priceperea și resoluta voință, de a fi drepti cu popoarele nemaghiare, și a ținè seamã de justele lor pretensiuni, relațiunile lor cu Germania și cu Austria li-ar permite aceasta? Domni Maghiari toți neagã cã am avè noi juste pretensiuni și cauza de nemulțumire cu stãpânirea lor. Dar' aceasta nu e posibil sã fie serioasa lor convicțiune. Este numai presiunea relațiunilor din afarã. Și de aceea combatem noi dualismul cu cât mai mult ii vedem rezultatele pentru țara și naționalitatea noastrã. Dovedeascã-ne domni Maghiari

contrarul și — dualismul nu va mai fi combătut de noi. (Așa este!)

E vorba, ce ȳice la aceasta Europa? adecă puterile mari; căci puterile mici nu cad în cumpănă. ȳice Europa, ȳic puterile mari — tot ceea-ce ȳice Germania, că adecă pacea este interesul comun cel mai mare al actualității, toate celelalte deocamdată trebuind a fi lăsate la o parte. Și cauza cea adăverată este, pentru-că nu sânt gătite de răsboiu. Dacă veți cerceta budgetele de răsboiu ale staturilor mari, vă veți spăria de sumele, ce cuprind pentru forțele militare. Francia consumă spre acest scop preste un miliard, Germania nu mult mai puțin, Austria preste 100 milioane fl., chiar mica Romănie de lăngă noi, carea la 1866, când a venit Carol domn, avea 12 milioane anual, are aȳi în budgetul seu 32 de milioane pentru deprinderi în arme. Aceasta este ce consumă forțele popoarelor, ce face materialmente nesuferită soartea lor.

La această politică domnii nostri Maghiari s'au alăturat și ei, necruțând marile sacrificii; căci le-a venit bine, ca după o luptă de peste 300 ani, să trăească în bună frăȳietate cu vecinii Nemȳi. Nu ȳicem cu dinastia, măcar că lupta a decurs și contra ei, ca reprezentatoare a intereselor germane, dar' scim că dinastia pururea a dorit să vadă toate popoarele, supuse sceptrului seu, în buna înȳelegere între sine. (Așa este!) Fiind lucrurile astfel vom înȳelegere multe din cele întemplate la noi, cari poate ni s'au părut și ni-se par și astăȳi enigmatice.

Sciut este, că dnii dela putere, cari la noi se identifică cu reprezentanȳii rasei maghiare, când au făcut dualismul, au îngrădit prin fel de fel de condiȳioni dominaȳiunea lor. Ei au făcut Austriei mari concesiuni în punctul drepturilor publice, drepturilor de stat, precum și în punctul finanȳelor și al industriei și comerȳului; aceste sacrificii au fost atât de mari și grele pentru țară, încât întreaga presă independentă și toȳi bărbaȳii politici cu judecată propriă, nepreocupată, recunoscând și simȳind greutatea lor, 'i-au dat pururea și îi dau neincetat pe fie-care ȳi expresiune prin jurnale și pe toate căile câte li stau deschise. Ne putem închipui cât de tristă este, și cât de adănc simȳită a fost dela început această situaȳiune, dacă nu vom perde din vedere, că opoȳiȳiunea

maghiară, care propriamente este efluxul elementului maghiar, chiar și pe timpul când dl Coloman Tisza sta în fruntea ei, acele sacrificii le recunoscă și declara de nesuportabile, de atari, ce trebuie să conducă la ruina țării. Este lucru natural deci, că cei-ce acele sarcine și sacrificii odată le au primit, le-au primit cu intențiunea de a se regresa în altă parte, și astfel în tip de recompensă trebuiau să ceară și avantajii, foloase sau privilegiu mari întru asigurarea dominațiunii lor; avantajii, foloase și privilegiu, ce corăspund sacrificielor. Durere că, cele stipulate de ei, cum ăic ei, pentru Ungaria, întru asigurarea libertății și prosperității publice, nu sânt aceasta, nu sânt în favorul poporațiunii întregi din Ungaria și părțile adnexe acesteia, ei sânt numai pentru o mai mică parte a ei. Au creăut doară stăpănitorii și conducătorii țării, că spre a face posibilă suportarea grelelor sarcini, luate asupra țării, ajunge a-și asigura dominațiunea și bunăstarea clasei și rasei lor proprie; dar se poate și alta, se poate că cei puternici din Viena și Berlin, cunoscând lacomia maghiară, chiar din adăns aceste avantajii le va fi oferit prin cari se-și pună în luptă și neliniște cu toate popoarele, și astfel se-și facă mai sigur dependenți. Ori cum se fie, aci domnii maghiari au păcătuit de moarte, aci ei au făcut o greșeală criminală, din carea isvorese și se perenează toate relele țării, rele, de cari sufăr toate popoarele, și cari fac nesuferită sistema, nesuferită situațiunea.

Nu pot să trec peste acest punct, fără a produce câteva date și cifre, din cari să vedeți, că nu este fără temeiu ceea-ce susține opozițiunea în privința grelelor concesiuni și resp. sacrificii față de cealaltă parte a Monarchiei și prin aceea față de Germania.

Când s'a introdus dualismul, scim că s'a făcut după grele lupte între Germania cu Austria și între aceasta cu domnii maghiari. Cunoscute ni sânt agitațiunile și argumentele de cari domnii maghiari, ađi la putere, s'au folosit față de absolutismul dela 1849 până la 1860 și de provisoriu delă 1860 până la 1867. Cine va lua în mână ăiarele senatului imperial înmulțit din vara și toamna anului 1860 și va ceti vocile celor 7 reprezentanți maghiari din Ungaria și Transilvania, tot oameni politici de frunte, și va nota datele autentice, aduse

de ei asupra situațiunei de atunci a țărilor și popoarelor, și despre decăderea economică, a comerțiului și industriei, și despre enormele sarcini publice în Ungaria și Transilvania, și va compara acea situațiune, precum ni-o zugrăviau și foile și broșurele publicistice de atunci, cu situațiunea actuală, precum ni-o zugrăvesc opozițiunile de astăzi și ni-o dovedesc și fac amar simțită datele și actele oficiali, se va spăria și indigna de rezultatul comparațiunei!

Voiu cita numai unele date și cifre principale.

Pe timpul acela și până când se introduse dualismul cu constituțiunea, libertatea și stăpânirea și spiritul dlor maghiari, contribuțiunile și resp. sarcinele țărilor ce aparțin coroanei Sântului Stefan, făceau cam 140 milioane florini anual, și în fața acestora toți domni maghiari strigau și denunțau Europei, că Austria ne ruinează țara, ne face pe toți cerșitori. Astăzi, fără a ni se fie sporit averea, producțiunea, exportul sau venitul — fie particular, fie comun, deja am ajuns cu totalul budgētului la cifra de 330, ba după critica opozițiunei, 340 milioane de florini, care' ce privește datoria publică, care la 1867 nu se recunosea decât în obligațiunile rurali, cam de 200 milioane, astăzi am ajuns încât cu capitalul ce corespunde anuității de 30 milioane, care o solvim Cislaitaniei titulo camete și amortisațiune, respective concurență la datoria monarhiei, și cu partea din datoria flotantă comună de 412 milioane, datoria publică a Ungariei deja a trecut departe peste 2000 de milioane florini (cinci miliarde de franci,) mai mult ca jumătate în aur și argint obligată! Singură partea, ce guvernul maghiar constituțional a contractat-o dela 1868 încoace, ca împrumut direct, ajunge la 1300 de milioane fl. (peste jumătate în aur, de unde devalvarea bancnotelor și urcarea agiului până la 20—22 la sută); ear' cametele și amortisațiunile consumă anual o bună terțialitate din totalul forțatelor venituri ale statului, și cu cele ce mai dăm anual Austriei sub diferite tite de spese comune, peste două treimi din stoarsele venituri ale țării!

În fața acestor colosale sarcini, cei dela putere se fălesc cu aceea, că au făcut multe investițiuni și că statul în chip de recompensă pentru grelele împrumuturi, contractate de ei, are moșii, are drumuri de fer și diverse active, tot atât de

prețioase. Dar' aceasta este o amară sinamagire; căci pe când venitele după aceste valori abia se urcă la 20 milioane anual, cametele ce plătim după atinsele sarcini, fac de 5—6 ori atâta și se sporesc anual astfel că, deși dările mai pe fie-care an se urcă, singur guvernul dlui Tisza în curs de 9 ani urcându-le de 14 ori, totuși dela 1867, un unic an (1868), an foarte manos pentru Ungaria și foarte steril pentru străinătate, țara a fost fără deficit, ear' în toți ceilalți 16 ani, pe fie-care an avu deficite dela 20—80 de milioane fl. anual, astfel încât, dacă numai încă puțin timp va ține tot așa, sau dacă încă mai înainte ni-ar da peste cap vreo calamitate economică-financiară, ajungem pe urma Turciei și Egiptului, încât ea și acestea n'am fi în stare a face față cametelor și trebuințelor recerute, Europa va trebui să ne iee sub curatela sa! Într'un cuvânt, de când cu patrioticul guvernament liberal-constituțional maghiar, Ungaria și țările coroanei sale au ajuns a clasa între cele mai impovarate state din lume și execuțiunile de dare și vândările forțate de realități, întrec din an în an pe toate din Europa întrecă! Se ilustră această tristă situațiune și prin proporțiunea, în care se află budgetul acestei părți a monarhiei Habsburgice cătră ceealaltă parte, așa numită Cislaitania. Toată lumea scie, că valoarea economică-financiară a acestei din urmă este cel puțin de deuce, dacă nu chiar de 20 de ori mai mare decât a Ungariei. Părțile austriace ale monarhiei, deși cevași mai mici în teritor, prin poporațiunea lor de 22 milioane față de 15 milioane de dincoaci, prin înaintata lor cultură și prin grandioasa lor industrie, precum și prin enormele capitale, adunate sub favorul timpurilor trecute, față cu începutele de tot modeste la noi în această privință, sunt în tot cazul cu mult-mult mai avute. Scim bună-oară că, aproape jumătate din datorțiile publice fundate și flotante ale Ungariei se află în mâinile Austriacilor; de asemenea scim, că capitalul fundațional al Băncii naționale aproape întreg este peste Laitha, și chiar din împrumuturile noastre particulari jumătate, ca la 500 milioane florini, sunt la băncele și capitalistii din Viena, pe când la noi în țeară nici a decea parte nu vom găsi!

Cu toate acestea contribuțiunea directă din colo la cei bogați, la cei ce ne inundă cu produsele industriei lor, cu

fabricatele lor, nu este mai mare ca la noi; ba, adaugându-se la noi pe fic-care an, cătră contribuțiunea curentă încă câte 4 milioane fl. din restanțele continue ale anilor precedenți, astăzi această rubrică, la noi cu 95 milioane, a întrecut pe cea analogă din Austria, carea abia ceva merge peste 92 milioane. De altă parte la noi contribuțiunile resp. veniturile budgetali indirecte, cari pretutindeni înfățișează bunăstarea poporului și progresul material al țărilor, sânt cele mai slabe și disproporționate. America de nord d. e., carea abia simte și cunoaște contribuțiunile directe, își acopere mai toate trebuințele sale, cam de trei miliarde franci, din venitele indirecte; în Anglia veniturile indirecte întrec de patru și mai multe ori pe cele directe; în Franția mai tot asemenea; în partea austriacă a monarhiei Habsburgice, budgetul venitelor indirecte este aproape de trei-ori cât al celor directe; chiar în vecina Românie, atât de bagatel tractată de domnii nostri maghiari, la o populațiune de 5¼ milioane și cu un teritor cevași mai mic ca jumătate din Ungaria, în fața venitului din contribuțiunile directe de 25 milioane franci, (11 milioane fl.), venitele indirecte se urcă aproape la 60 de milioane! În Ungaria monopolisată de d-nii maghiari, față de 95 milioane din contribuțiuni directe, rubrica celor indirecte abia trece peste 72—75 milioane anual, o proporțiune dintre cele mai nefavorabile în Europa!

Din toate acestea se învederează, că situațiunea economică și financiară la noi, de când au luat dnii maghiari cârma peste țeară și popoare, din an în an a devenit tot mai grea și mai apăsătoare. Toate acestea le adusei aci ca să pricepem greutatea situațiunei, anume să pricepem, de unde vin atâtea năcazuri ale noastre financiari, cari mai toate își au isvorul în sarcinile cele mari, aș pute dice — enorme, condiționate prin legătura noastră cu Austria și a acesteia cu Germania, și de unde vine că, atâtea svêrcoliri ale domnilor, de a produce o industrie proprie în țeară, carea să ne emancipe de străinătate, rămân fără nici un succes! Sântem prada acelor puternici din afară, căror ne-au aservit domnii maghiari în schimbul dreptului de a ne stăpâni ei înșiși, de a executa ei soartea, ce ni-au croitu-o puternicii din centrul Europei, soartea de co-

lonie, soartea de muncitori pentru alții. Presa guvernamentală și turma aderenților guvernului maghiar, a mamelucilor cum se dice, poate să nege acestea, dar' datele și cifrele ce am citat — nime nu ni le poate nega, și de ni le-ar nega, nime nu poate face nesimțită în țeara întreagă greutatea lor. De aceea chiar în tabăra guvernului se găsesc oameni, cari ocaasionalminte mărturisesc că — ceea ce la început se prevedea, astăzi este realitate: situațiunea materială aproape desperată și avisată a se răzema pe capitalul și spriginul ovreesc, un capital și spigin, prin care încă nu s'au fericit popor și țară pre pământ! Eată logica celei mai nouă boale politice la noi, a antisemitismului.

Fiind astfel croită situațiunea dela început, era natural, că elementul domnitor, corifeii maghiari, cari s'au aliat cu Bismarck în contra Monarhiei austriace și prin ajutorul aceluia au încheiat pactul dualistic, pentru grelele sacrificii le-au adus să-și caute compensare și regres prin acuzițiuni în alte părți. Și — unde și întru ce puteau domniii maghiari să caute și să găsească acel regres, / aceea compensare? Lucru prea firesc: numai și numai în siguritatea și durabilitatea dominațiunei lor peste popoarele nemaghiare vecine cu ei, de un drept cu ei. Și — cum aceasta? Ântâiu și mai ântâiu, prin ridicarea nivelului culturii generale în elementul maghiar, a doua prin ocuparea tuturor favorurilor și posturilor publice pentru fiii poporului maghiar, și a treia prin sporirea artificială cu ori ce mijloace a elementului maghiar, având a-l substitui și ingagia acum pe acesta în locul aristocrației, clasei istorice, ce a domnit în secolii trecuți, și care astăzi în fața grandioasei probleme, învederat că ar fi de tot insuficiente. Mulți dintre cei ingagiați și activi în această politică — poate că nu vor scî, ce fac și spre ce scop fac, dar' cumcă ei lucră la scopul ce am arătat, aceea o scie și o vede lumea. (Așa este!)

V'am atins, stimați domni și frați, se înțelege numai per summos apices, motivele politice celei mari, de care se conduce Germania, de când și-a eluptat egemonia în Europa — în politica sa orientală; și v'am explicat în scurt tendența Germaniei de a ocupa Orientul — ântâiu politicesce, apoi comercial, și în fine real, pentru comerțiul seu,

spre a avè unde să-și desfacă fabricatele sale, mărfurile, spre a-și nutri și înavuți poporul seu, și unde să-și depună în formă de colonii, roiturile sale, excedentul producțiunei sale etnologice, fără a fi acest factor perdut pentru egemonia germană în Europa, și spre a deveni garanția ocupării finale reale a Orientului.

De tot naturală și totuși admirabilă combinațiune și pornire. Dar' veți pricepe că Germania nu poate să ocupe Orientul pentru scopurile sale, decât peste corpul național al Maghiarilor și al Românilor, și fără conflict și luptă grea cu Rusia, la tot pașul ce face înainte. Cu cât mai energic Germania tinde spre Orient, cu atât mai tare apasă și împinge pe Maghiari asupra noastră, și cu cât mai rezolut pășește ea înainte prin ocupațiunea în Bosnia și Erțegovina și prin cucerirea politică-financiară în Serbia, cu atât mai mult isbesce în interesul slav și provoacă rivalitatea Rusiei.

Rusia are în peninsula Balcanică, popoare slave, prin sânge și prin beneficii și alianțe, în număr de 10—12 milioane; ea este o putere de influență precumpenitoare în Orientul Europei, ca și în Asia, ea înțelege de mult dela Petru cel Mare, că — odată cu capul nu-'i poate fi suferit, ca o altă oare-care putere mare să pună mâna pe Constantinopole și să devină stăpână Balcanului; că acea putere mare în acel moment 'i-ar curma firul progresului în Asia și 'i-ar nimici condițiunile de viață și dominațiune în Europa, și ar degrada-o la putere de al doilea rang. Dar' tocmai așa nici Germania — fără a-și risca nu numai egemonia, ci chiar viitorul, nu poate admite ca Muscalul să devină stăpân peste peninsula balcanică, nici direct nici indirect, adecă prin ocuparea Constantinopolei și guvernarea de acolo a popoarelor slave, nici prin constituirea de state slave autonome, conduse de dinsa, adecă ei vasale.

Și eacă aci, în puține cuvinte desfășurată fatala „cestiune orientală,” carea de 200 ani aproape agită spiritele marilor puteri și ale agerilor diplomați, și care dela 1871, de când Germania este prima putere în Europa, din an în an, aș pute dice: din ți în ți, și din oară în oară, devine tot mai ardentă, tot mai neliniștitoare pentru țeri și popoare. Dic,

pentru țeri și popoare, căci din o sută de cauze, de sine înțelese, nici unei țeri și nici unui popor din întreagă Europa, și din vecina Asiă și Africa nu poate să-'i fie indiferent că, — cine stăpânește cheia Orientului, Constantinopolul și peninsula balcanică?

Și în mijlocul acelor două tendențe contrare, puternice, chiar la punctul, unde se încrucișează spadele acelor doi uriași, două elemente sunt puse, ca prin necesitatea istorică, cum dicem prevedință, după natura lor neinclinate nici Neamțului nici Muscalului, ci în spriginire reciprocă tocmai calificate și chiesmate de a fi părete despărțitor, sentinela a Europei și spirit moderatör între ambi — întru interesul propriilor vieți și a libertății popoarelor europene: Elementul român și elementul maghiar. Dacă n'ar fi acestea, de mult Rusia ar fi ocupat Constantinopolul și peninsula balcanică și ar fi stăpână peste Achipelag și peste Adria, și Europa ar fi caza-cească, car' monarchia habsburgică n'ar mai exista. Dar' tot asemenea, dacă elementul român și cu cel maghiar nu-'și vor pricepe situaținea, nu se vor înțelege, și spriginii și consolidă reciprocamente, sfărîmase-vor ambele între sine și prin puterea presiunii din ambele părți gigantice și perî-vor, și pacea, libertatea, cultura, civilizaținea Europei, pentru lung timp, poate pentru totdeauna vor fi amenințate, turburate, nimicite!

Și — eacă aci în esență interesul cel mare comun, vital, solidaritatea naturală între elementul maghiar și cel român, și — interesul cel mare al Europei apusene pentru această solidaritate!

Dar' oare pricep aceasta domni maghiari dela putere? Ni-se spune că — da. Ea să vedem cum?

Sciut este, căci se petrece înaintea ochilor lumii, că mai tot pasul ce Germania întreprinde spre a se apropia de Orient, îl face prin mijlocirea alianței sale cu Austro-Ungaria, ai cărei factori zeloși, mai virtos obligați, sînt d-nii maghiari. Prin acestia, în frunte cu Andrásy și Kállay, s'a ocupat Bosnia și Erțegovina; prin acestia, în frunte cu Tisza, se sumuță și împinge șovinismul maghiar cel mai nesuferibil asupra noastră; (așa este; bravo, bravo!) prin acestia, în frunte cu jurnalistica

jidană, s'a creat atâta supărare și zăpăceală Românicii în ces-tiunea Dunării, și altele și altele. Și ei, d-nii maghiari în aceste isbiri în românime de tot atâtea mari virtuți și bravure și câștiguri naționali ale lor!! Rătăciții de ei!

Peste 300 de ani s'au luptat dnii maghiari în contra Austriei, pentru emanciparea lor națională. Nu este armă, de care să nu fie usat ei, nu este mijloc, alianță, agitațiune, la care să nu fie recurs ei pentru de a smulge din mâna Austriei dreptul de a dispune de soarta patriei și națiunii lor; astăzi ei, din frica de slavism, s'au împăcat cu Austria și au făcut alianță cu Germania, ca să devină la putere, pe care o folosească în contra noastră cari același scop al vieții urmărind, aceiași contrari având ca și ei, pe aceeași cale a desvoltării și consolidării am pornit.

Dar' dnii maghiari, în orgoliul ambițiunii lor naționale, orbiți de succesele dela 1859, 1866 și 1870/1, cari propriamente se cuprind în degradarea Austriei, s'au angajat la un scop mult mai mare decât ce li ajung puterile. Ei cu ale lor ~~65-66 milioane~~ ^{65-66 milioane} Udeve popor Liprețindu-se fie mâna de fer a Germaniei în Orient, ascuțitul sabiei ei contra Muscalului și — singuri sentinela Europei în trunchiul Carpaților. Aduceți-vă aminte, cum nu de mult un însemnat bărbat de stat al Maghiarilor, d. Kállay, ministrul finanțelor comune, ceti în academia din Budapesta un memoriu, prin care voia să dovedească, că elementul maghiar este chemat și calificat de a domni și conduce prin spiritul seu Orientul Europei. (Voci: n'a dovedit!) A dovedit cum a știut și a putut: destul că a pretins pentru Maghiari rola de putere foarte mare, de prima putere la Dunărea de jos și în Balcan. Mare lucru într'adevăr! firește că — cu toată ambițiunea lor asiatică, basată pe închipuirea lor că — ca ei nimeni pe lume, îndată dela început au trebuit să simtă și priceapă, că forțele lor proprii nu le ajung, că prin numărul lor cel mic, în cele din urmă, ei n'au să figureze decât de unelte puternicilor lor patroni-aliați! Natural deci că, după a lor logică de popor mic cu ambițiuni de tot mari, în toate popoarele vecine, ce nu sunt maghiare, dar' mai virtos în cele de sub cârmuirea lor, nu vîd decât pedece a măririi lor, contrari de moarte ai puterii lor, ai desvoltării

lor, ai vieții, ai viitorului lor. De aci forțarea lor prin legi și instituțiuni, prin falsificarea conceptelor celor mai sublime de cultură, patrie, libertate, constituțiune, dreptate și egalitate, de a usurpa și confisca pentru rasa lor țara întreagă cu toate foloasele ei, de a împedeca cultura și dezvoltarea națională a celorlalte popoare nemaghiare și în fine de a pretinde, ca acestea și anume Românii, Slovacia, Rutenii, Sârbii, Bulgarii, chiar și Germanii și Sașii — să se cultive, simțe și numească Maghiarii în statul public! De aceea înaintea lor cultul naționalității proprii, genetice, precum acela la ei a fost de o sută de ani și este până astăzi cea mai sacră datorie și cea mai înaltă virtute națională și patriotică, așa la popoarele nemaghiare din patrie îl consideră de un viț, greu imputabil, de o crimă în contra patriei! — pe când renegarea națională, care la ei este o crimă și un scandal public nemaghiarilor se impută ca o virtute și un mare merit patriotic! De aci vom pricepe, pentru care cuvânt Jidani astăzi sunt cei mai buni patrioți în Ungaria, car' Românii, cari cu atâta tărie și credință țin la naționalitatea lor — cei mai rei! Și tot de aci vom pricepe, că este logic, este natural, ca domni maghiari dela putere, ajunși odată prin greșita lor politică de a ne considera pe noi Românii de dincoace de Carpați, ca pedecă a dezvoltării și măririi lor naționale, dezvoltarea noastră, cultura și bunăstarea noastră națională le consideră de periculoase pentru existența și domnia lor prezentă și viitoare, și astfel se cred îndreptățiți să ne persecute, să ne împedece cu ori ce preț progresul și cultura, chiar cu violarea legilor create de ei, chiar cu vătămarea respectelor de umanitate! Lupta pentru propria existență și dezvoltare, pentru supremațiile ale vieții, trebuie să concedem că este îndreptățită între toate împregiurările, și noi nu putem decât a o imita; și nu ne putem plânge, decât numai pentru înfricoșata greșeală, rătăcire și amăgire a dlor maghiari, cari ved pericol pentru sine și rasa lor — acolo unde nu este, ba unde singur numai este razem, siguranță și garanță pentru viitorul lor! (Așa este!)

Va să dică, chiar nemărginitul lor egoism și simțul insuficienței lor numerice față de scopul cel de tot mare, la

care s'au angajat, precum și pericolul nu mai puțin mare, împreună cu eforturile lor peste puterile lor, chiar aceste îi fac pe d-nii maghiari atât de nervoși și intoleranți față de noi și îi împing a lucra la strivirea noastră, neobservând că se strivesc și pre sine. (Așa este!) Ungurii, popor cuceritor de când îi cunoaște istoria, totdeauna au lucrat și sacrificat, ea să domnească peste alte popoare, și numai atunci s'au ținut siguri, în pace, când li-a succedat a cutropi pe celelalte. A ne cutropi vor ei deci, când ne domnesc și când se opun atât de mult la cultura și progresul nostru național. Munca lor e și va rămâne zadarnică; căci popoarele deșteptate odată din letargia nepăsării de sine, și gustând deja din dulceața culturii naționale, odată cu capul nu mai renunță la aceasta și nu se mai prefac într'altă națiune. (Așa e, bravo!) Dar' acest adevăr, în loc să-și facă pe d-nii noștri a-și alege mijloacele mai bine, îi face să-și piardă mințile și să aleagă de tot irațional, cu atât mai irațional, cu cât pericolul se arată mai iminent pentru ei. Mulți din ei cred, că n'au să treacă 5—6 ani, și conflictul cel mare în Orient, și pericolul cel mare pentru dominațiunea maghiară se va ivi, și pe ei, astfel cum sunt, nu-și va găsi tari destul; și când se gândesc la aceasta, furia șovinismului lor este nemărginită! Alții cred, că prin alipirea lor de Germania, prin sacrificiile cele mari, ce aducem acestei legături, conflictul se va amâna până și 50—60 de ani; într'aceea stăpânirea și naționalitatea lor prin lung exercițiu va prinde rădăcină în inimile și spiritele nemaghiare. Cei astfel credători, firesc că lasă mult din furia lor, și sunt mai toleranți cu noi. Dar' atâta și numai atâta este deosebirea între d-nii maghiari. De a recunoaște vre-unul greșita cale și greșitul scop, și de a renunța la tendința de a ni împedea dezvoltarea și cultura, de a ne cutropi și asimila, nici vorbă! Natural deci, că — spre mare, spre nespūsă părere de rău a noastră, ei, domnii maghiari, în loc de a ni-se face iubiți și de a ne apropia de sine, cum pretinde interesul comun, ni-se fac tot mai urgișiți și-și pierd până la cel din urmă rest încrederea la noi! (Așa este!) Noi Românii însă știm, și nici pe un moment nu pierdem din vedere, că elementul maghiar, acî unde se află el, în valoarea și vigoarea sa naturală, este pentru noi o condițiune de viață,

Intocmai precum și noi suntem pentru el unicul element — aci unde suntem, care ori cât ne-am întări și perfecționa, nu-'i putem strica ci numai folosi; prin urmare că noi suntem datori a-l cruța și a sta morțiș lângă el, și a stăruii să stee și el lângă noi, pentru de a lupta împreună și a respinge împreună valurile ce din toate părțile tind a ne înghiți — și pre unii și pre alții — (bravo, așa este!) în contra căror valuri, forțele împreunate ale ambilor abia vor ajunge, dacă nu vom mai adauge și o iubire frățească, și o însuflețire entusiastică. (Așa este, bravo, bravo!) Și pentru-că noi scim aceea, de aceea este, că suntem atât de îndelungrăbdători cu domnii maghiari; și — pentru-că simțim această necesitate, de aceea ne necăjim și ne plângem neîncetat de orbia și netrebnicia direcțiunii lor politice, nouă atât de contrare și vătămătoare!

Nu cunosc, nu-'mi pot închipui lucrul mai fără temei, mai nesocotit și nebun, ca insinuațiunea ce ni se face, că noi Românii am urî pe Maghiari și am lucra la distrugerea lor. Cum, noi să urim și să tindem a strivi și nimici pe acest popor, întru ~~carele~~ noi vedem, și după situațiunea ce v'am descoperit-o giur împrejur de noi, trebuie să recunoaștem siguranța existenței și a bunei stări a noastre în viitor! Eu, carele am traversat cruciș și curmeziș părțile locuite de Români, încă n'am dat de inteligent român, din a cărui gură să fi auzit că — urește pe poporul maghiar; (voci: nici nu există atare!) ei bine, pentru ce dar' domnii maghiari ureș și persecută pe Români?! Ura, frații mei, este rezultatul neîncrederii și temerii, de cari plină trebuie să fie inima uritorului, și persecuțiunile ce ne vin dela domnii maghiari — prin legi nedrepte, prin executarea dușmană a legilor, prin împedecarea în tot modul a culturii și prosperării naționale, nu-'și pot ave alt sorgent natural, decât din inima lor plină de neîncredere, frică și temere față de noi, ear' acestea nu pot proveni decât sau din nenorocirea noastră și a împrejurărilor și din orbia lor patimașă, sau — din conștiința nedreptăților lor cătră noi. Căci — natural este tuturor omenilor patimei, ca să urească pe cei ce 'i-au vătămât, când nu-'i pot nimici și se tem de răsbunare.

Destul că, numai ca rezultat al acestei grele rătăcirii, sau oarbe ure, putem să considerăm și moderna lor apucătură de a

ne timbra cu epitetul de „nepatrioți“ sau „râi patrioți“. Ei, când fac aceasta, nu bagă de seamă că, un popor străvechiu într'o țară nu poate să fie „râu patriot“ — fără vina celor ce cârmuesc acea țară; ei nu bagă de seamă că, prin timbrarea Românilui de „râu patriot“, ei înșiși 'și-au condamnat întreagă politica, chiar capacitatea politică dela 1867 încoaci! Dar', fiindcă suntem timbrați de nepatrioți, să-mi fie permis a întreba: Ce este patriotismul? Înțeleg, nu patriotismul cel meschin, cel șovinistic, astăzi introdus și propagat la noi ca marfă, ci patriotismul în înțelesul adevărat al cuvântului.

Răspund, și nu mă tem că voi fi desmintit de nici un adevărat patriot sub soare. Patriotismul este simțul solidarității cu aceia, cu cari chemați suntem a apăra cele mai mari bunuri ale neamului nostru — pentru present și pentru viitor.

Alfel definit patriotismul — este o fantasmagorie, de nu o minciună. Dar' așa, precum eu îl susțin, el cuprinde în sine tot ceea ce face legătura cea puternică, cea adevărată, cea durabilă între oameni în societate și între popoare în stat: pricepera și iubirea din tot sufletul acelor mai mari bunuri ale neamului, pricepera și iubirea a tuturor acelor, cu cari ele ni sunt comune și cu cari trebuie să le apărăm în solidaritate, devotamentul și entuziasmul necesar pentru apărare. Și — din acest punct de mâncare — Vă întreb pe voi, frații mei, întreb lumea cultă și nepreocupată, să spună: noi oare sau domni maghiari, merităm titlul și imputațiunea de „patrioți râi?!“

Ei, dar' alta este ce domni maghiari pretind să fie patriotismul nostru, legea: legea lor; legea făcută de ei, dispunând de noi, impunându-ne voia lor, cum să ne reguleze inima și sufletul și cugetarea și judecata! Legea, prin carea tind să exchidă din noi ceea ce D-zeu a sădit în noi, și să sâdească în noi, ceea-ce este pofta lor deșertă, dar' ceea-ce D-zeu n'a voit să fie în noi! Legea lor ei vor s'o stimăm și s'o ținem mai pre sus de toate, legea lor, cu care ei înșiși nu sunt mulțumiți, pe care ei înșiși n'o stimă și n'o împlinesc; legea ce ați o fac, mâne o desfac, ca în bataie de joc!

Apoi aceasta să reguleze, prin aceasta să se condiționeze patriotismul nostru?!

Ne supunem legei; se supune Românul legei fie-i bună, fie-i amară, mai mult ca ori care popor, și în tot cazul mai mult ca domnii maghiari, cari au făcut-o; și chiar și în această privință — nime nu ne întrece în patriotism, în patriotism cum îl cere despotismul, în patriotismul capului pe tipsiă; ne supunem că — „este legea Împăratului,” și — când este rea și doare, ne mângăiam că — „așa au făcut-o Domnii!” Dar' mai departe, în rerunchii nostri, este și rămâne legea lui D-șeu, și dnii dela putere examineze-'și și judece-'și, că este supremul timp, cuprinsul propriilor săi rerunchi, și când vor fi accia curați, noi sigur vom fi recunoscuți de cei mai buni, cei mai corecți patrioți în țară. (Așa este, bravo, bravo!)

Dar' dacă odată sântem cum sântem, în completă neînțelegere cu domnii maghiari dela putere atât în privința principiilor cât și în privința situațiunei faptice, dacă ei mereu ne acasă de nepatrioți, și ne condamnă și pedepsesc ca pe răi patrioți, ce gravităm în afară, și dacă pe lângă toate noi pricepem, că din supremul punct de vedere al vieții ni se impune absoluta necesitate de a trăi și lupta împreună cu Maghiarii pentru supremele bunuri ale neamului nostru, apoi cu drept cuvânt trebuie să ne întrebăm: ce este de făcut, ce ținută de adoptat, ca să aducem pe domnii maghiari, să înțeleagă și ei gravitatea situațiunei, corectitatea cugetării și simțirii și pornirii noastre, ca să se poată și ei conforma?

După experiențele trecutului, o basă par'că am ave ca de mâncare. Am vădut adecă, că de câte ori noi în trecut, și anume dela 1860 încoace, ne-am ridicat vocea, să-'i capacităm pre dnii maghiari despre aceea, că noi Românii și cu Maghiarii, ca două popoare mici, împregiurate ca o insulă de oceanul Germanismului și al Slavismului, avem interese vitali identice, sântem deopotrivă prin aceleași elemente amenințați în present și în viitor, și că prin urmare trebuie să ne apărăm în solidaritate, ear' spre acest scop neapărat trebuie să fim drepti și iubitori unii cătră alții: totdeuna am fost întimpinați cu acordul lor teoretic,

cu — „da, așa este!“ Și când noi, punându-ne pe această adevărată, solidă și recunoscută basă, raționăm și ținem: „bine, dacă recunoașteți că — așa este, veți recunoaște și aceea, că noi fiind în această patrie comună mai mici și mai slabi — prin injuriile lungului trecut, și puterea fiind astăzi la voi, este neapărat de lipsă, ca voi să fiți dreți către noi și să ne spriginiți prin toate mijloacele, pre toate căile de desvoltare, ca să progresăm, să ne întărim, spre a pute lupta cu recerutul efect lăngă voi la timp de lipsă; ei, dnii maghiari, în teorie și aceasta o concedeau. Când însă acum adaugem: „ei bine dară, acum să discutăm partea practică, condițiunile speciale; să regulăm „modus vivendi“ între noi, astfel ca să scim limpede și curat: cari sunt favorurile ce ni oferite în viața de stat, ca garanții ale progresului, ale prosperării și fortificării noastre ca Români, ca individualitate națională a noastră proprie, în propria noastră conștiință română neconfundabilă și necontopibilă cu ori-care alta, dar' unită cu cea maghiară prin cele mai mari interese vitali, prin solidaritate și frățietate pentru toți timpii? Căci — Români suntem de când ne cunoaște istoria, Români vrem să fim și să rămânem cu ori ce preț. Căci, dacă este, ca să ni apărăm împreună cele mai mari interese ale vieții, existența, libertatea, patria, cultura: absurd ar fi, ticălos ar fi, să ni le apărăm împreună contra gigantilor, pentru-ca într'aceea sau după'aceea să ne sugrumăm sau mâncăm noi mititeii unii pe alții! Acî deci ne-'am împedecat și nu ne mai putem înțelege. Dnii maghiari ni-au dis și continuă a ni ține: „Nu se poate; noi, stăpânitori în Ungaria și toate părțile ei, ca stat maghiar, nu putem admite și recunoaște de îndreptățită o astfel de pretensiune; nu vom recunoaște niciodată o colectivitate sau individualitate română națională, îndreptățită ca atare, pe teritorul patriei noastre. Voim să ascultăm și să spriginim — după putință, pe fie-care Român, ca individ particular, cu drepturi și pretensiuni particulare; de o colectivitate a lor de interese și pretensiuni colective, naționale române, nu vrem nici să auzim!“

Va să țică, în atomii nostri, ne recunosc existența

noastră națională, dar' existența și conștiința noastră ca corp, ca totalitate, ca factore, cu drepturi și pretensiuni colective, odată cu capul nu! Adecă, atomii nostri, ușor de înghițit și mistuit, voiesc dnii maghiari a ni-'i recunosc, — ceea-ce nu poate fi, decât pentru scopul de a fi preparați, înghițiți și mistuiți succesivminte; totalitatea noastră națională, cu conștiința ei de sine și cu garanții pentru dezvoltarea, consolidarea și susținerea ei lîngă totalitatea maghiară, aceasta nici de cum!

Eată explicată din temeiu natura neînțelegerii, înstrăinării și frecărilor între noi și cu elementul maghiar, durere — chiar și cu acest element întreg, pe care dnii maghiari înformându-l fals și amagind-'l, 'l-au angajat în contra noastră!

Nu ca frate egal, lîngă sine, voiesce a ne avè Maghiarul pe noi Românii, cum noi dorim a-'l avè pe el, ci numai ca pe o turmă de sclavi ori de vite, de care să dispună, pe care s'o folosească cum îi place! Și — aci zace rătăcirea cea mare, din care au urmat toate relele câte ni bântue astăzi țara și ni amaresc și neliniștesc inimile și amenință cu pericol viitorul ambelor popoare. Aci e zăpăceala! și aci trebuie să ne mai oprim și să ne dăm șocoteală înaintea lumii culte — de politica noastră.

La anul 1868, noi am stăruit să ni se creeze o lege pentru naționalități și am propus din partea noastră un proiect pe principiile cele mai moderate — întru interesul individualităților naționale; domnii maghiari însă ni-au respins acel proiect și au făcut ei de capul lor, fără ingerența noastră, o lege bogată în frase, și plină de echivocități și reserve, apoi au bucinat-o în lumea largă, afirmând pe basa fraselor ei, că — nu este stat liberal ca al lor, că cea mai deplină toleranță și egalitate și libertate este la ei! Când apoi a venit rîndul, ca legea să se și execute, atunci tot pe ei îi vedurăm și constatarăm, că nu-'și respectă legea proprie, nici chiar în cele puține clare dispozițiuni. (Voci: așa este!) În curs de 16 ani, de când au creat-o și au publicat-o și bucinat-o în lume, un unic punct din ea n'a fost pus în lucrare în favorul limbilor și naționalităților nemaghiare!

(Așa este, așa este!) Mai mult: luați și examinați celelalte legi, făcute de ei mai în urmă, și relative indirect la limbi și naționalități, și vă veți convinge, că toate bine sînt croite cu tendența, de a reduce și chiar a șterge drepturile acordate de ei înșiși prin legea pentru naționalități. (Așa e, așa e!) Astfel pre când legea lor, pretinsă în favorul nostru, este lege pe hârtie, ea în realitate, în mâna dnilor maghiari, a fost și a rămas moartă pentru noi; și pe când ea, aceea lege, așa cum e, se invoacă înaintea tribunalului opiniei publice europene, ca dovadă despre liberalismul, toleranța, dreptatea maghiară față de celelalte popoare ale țerii; tot atunci această dovadă în faptă prin legislațiunea și executiva maghiară, sistematic se falsifică, devalvează și chiar desvalidează; astfel pretinsul liberalism, pretinsa toleranță și dreptate maghiară, cuprinsă în ea — dispărînd, prefăcîndu-se în o mare minciună!

Și — ce mai vedurăm după 16 ani de astfel de procedere a dlor maghiari? Ne pomenirăm într'o bună dimineată, în însuși sinul nostru cu o partidă mică și impotentă, fiind ea recrutată mai virtos dintre funcționarii și demnitarii publici, care 'și-a făcut de programă, a se contopi în tabera guvernului maghiar, spre a solicita de acolo executarea legii, executarea legilor în favorul naționalităților! Este un lucru ne mai pomenit în istoria parlamentarismului, ca o partidă mică, neînsemnată — să se formeze sub auspiciile puterii, în sinul partidei puterii, cu scop de a cere dela putere executarea legilor, după 16 ani de desconsiderare și succesivă desvalidare a aceluiași! Câtă cutezare și aroganță în aceea mititică partidă, fusionată în guvern, și ce mai dovadă eclatantă de neîncredere și paupertate morală pentru guvern!! (Voci: Așa este! Bravo, bravo!)

Și ce dic la această aparițiune factorii politici și foile politice ale dumnilor? Pe de o parte salută cu multă plăcere formarea acelei partide în sinul nostru, firește fiindcă ne arată lumii sfășiați, pe de altă parte neagă sus și tare, că legile în favorul naționalităților n'ar fi executate pe deplin. (Așa e!) Adecă: se bucură de serviciile ce li fac cauzei ciarlatanismului lor politic, dar' le desavuară din capul locului scopul și motivul pretins, adecă îndreptățirea și serioșitatea națio-

nală! Acum socotiți, ce rezultă de aci? Toți Românii, fără nici o excepțiune, chiar și aceia ce, sugrumându-și conștiința, intră în tabera stăpânirii și i se fac unealtă, cum dic ei, numai spre a putè sè-'i spună, că legile în favorul naționalității, chiar câte au mai rămas neșterse și nestrivite, nu se execută, toți fără excepțiune acasă pe dnii maghiari delaputere, că sînt fără de lege, că sînt neleiali, sînt criminali — față de noi; dar' guvernului nici că-'i pasă, și — remediu nu există! Ba încă ei, domnii maghiarii sînt cei de cătră pădure; ei ne acasă, puseră chiar în gura Monarchului o frasă de mustrare publică, solemnă, că nu sîntem buni patrioți! Vedeți, aceasta este cea mai nesuferibilă situațiune pentru un popor, pururea leal, într'o țară apucată în ghiarele unei clase fără considerațiuni de adevăr, de dreptate și moralitate. Întreaga viață a unui atare popor devine o tortură și un martiriu; și apoi ni se mai cere, sè iubim și sè lăudăm ca fericitoare pentru noi o astfel de politică, cu astfel de procedere de sus!

Supremul comite/ al Caraș-Severinului, al unui comitat cât o țară, cu o poporațiune română de 90 procente, fălindu-se declară în public, și gazetele iau notiță că: ce-'i pasă lui de lege, că pe el nime nu-'l poate silì, sè vorbească în propria sa patrie altă limbă decât numai a sa proprie, cea maghiară! Și — rebelul în contra legii și rațiunii, nu numai nu este tras la răspundere și desavuat solenel, ci, ca om eminalemente apt de a insulta și maltrata pe Români, este ținut în fruntea a două comitate române, adecă și în al Aradului, asemenea unul dintre cele mai mari, unde deja se laudă, că a sugrumat spiritul român!

Și cum stăm în privința culturai? Eacă cum, în scurte cuvinte. Noi Românii mereu ne plângem, că prin tot trecutul am fost astfel parăsiți și negrijiiți cu instrucțiunea: A fost astfel spiritul timpului, propriamente al aristocrației domnitoare. Deci acum, că ni se vorbește de constituțiune, libertate și egalitate, dicem domnilor delaputere: dați-ne și nouă câmp liber pentru exercițul facultăților noastre intelectuale; lăsați-ne la dispozițiune mijloacele de cultură, scoalele, și acolo unde puterile noastre financiare nu ajung, dați-ne și nouă ajutoarele necesari din budgetul statului, precum vè dați vouè; noi din parte-ne

încă vom contribui din respecturi. Ei bine, Vă întreb: cunoașteți, ați vădut undeva o școală românească, întru folosul poporului român, ridicată de domnii maghiari din mijloacele comune ale statului, din aceleași mijloace, de unde ei, Maghiarii, pentru ale lor scopuri naționale de cultură, iau cu ambele mâni, cât li trebuie? (Voci din toate părțile: nici una!) Dar' ați vădut și cunoaștem cu toții o altă de tot stranie și chiar barbară faptă acelor dela putere, 'i-ați vădut pe patrioții nostri, domnii maghiari dela putere împedecându-ne acolo, unde noi cu ale noastre proprii mijloace voim a ne ridica și susține școale. Sînt convins, că dacă am denunța Europei culte istoria cu gimnasiul superior român din Caransebeș, ea nu ni va crede-o, atât de ciudată e! Strigă Românii bănățeni de 50 de ani neîncetat și plînsu-s'au ei mai virtos prin reprezentanții lor în senatul imperial înmulțit din Viena la 1860 și în dieta din Budapesta la 1866—1875, că de o sută de ani și mai bine simt lipsa de o școală superioară română pe seama tineretului lor, și nu li se dă; din motivul că statul n'are bani pentru ~~ei~~ ~~cu~~ ~~vin~~ ~~acuma~~ ~~grănițerii~~ ~~Idin~~ ~~afostul~~ regiment al XIII-lea româno-banatic și dic: cată noi avem mijloacele banesci necesari chiar în fondul nostru, destinat de Maiestatea Sa pentru cultură și filantropie; dați-ne autorisarea să ne ridicăm un liceu cu 8 clase, după programa ce vi-o prezentăm, cu limba de instrucțiune română, dar' obligată fiind pentru unele studii și limba maghiară și cea germană. Autoritatea competentă comitatensă răspunde: bine, se poate; faceți; dar' se opune inspectorul scolar al guvernului și cauza se așterne la ministeriu, și aceasta se îngroapă în pulberea arhivului seu, și la toate solicitările și rugările și strigările zeloșilor grănițeri, acest minister maghiar de ani aproape trei, este surd și mut! Motivul, sau mai drept grăind, pretestul, sub care înaltul ministeriu ține împedecată cauza e, că fondurile, cu cari grănițerii voesc a-'și înființa liceu, în prima linie ar fi a se folosi pentru școalele populare, cari se află în stare decădută. Dar', ean ascultăți, cum stă treaba cu școalele populare din fosta graniță! Când la 1872 s'a desființat granița militară în Bănat, dnii maghiari din Budapesta, după șașa lor: „r—a-ra, fogd ra,“ (adecă: pune-'i vina și dispune,) ocupară toate școalele populare din fosta graniță, vreo 200 la număr,

între cari vreo 97 române, le ocupară sub pretest, că n'ar fi fost scoale confesionale, ci comunale, și că prin urmare ca comunale, după lege, ar avè să vină sub conducerea administrațiunei politice, car' nu a dieceselor. O falsitate acel motiv și pretest din cele mai cutezate. Căci întâiu: scoalele poporului nostru din graniță, pururea au fost și s'au numit: „grichisch-orientalische Nationalschulen,“ adică „confesionale“ și „naționale“; naționale române, naționale sêrbe, naționale germane; — a doua: acele scoale pururea au stat sub inspecțiunea unor directori de confesiunea și naționalitatea lor: a treia: legea ce o provoacă ministerul maghiar și cu definițiunea ei pentru scoalele comunale, nici n'a existat pe timpul graniței militare. A fost deci adevêratul argument și motiv al domnilor maghiari principiul despotic: „sic volo, sic iubeo,“ și nimic alta; car' carea li-a fost binevoitoarea intențiune se învederează eclatant din urmări, din rezultatul de până acum al ocrotirii lor de 11 ani. Și, care este acel rezultat? Este că pre când sub conducerea de mai înainte, națională-confesională și militară a acelor scoale populare, ele erau pline de scolari, astăzi ele sânt părăsite! Dic dnii maghiari, că ele, ca rele scoale, sânt rău dotate; dar' adevêrul e, că dacă acelea sânt comunale, legea le dă dreptul de a folosi 5. procente peste contribuțiunea directă, spre ameliorarea dotațiunei; ei, domnii maghiari, de fel nu au usat de acest drept pentru dotațiunea mai bună a scoalelor, dar' împedecă poporul de a se îngriji el însuși de cultura superioară și inferioară a copiilor săi; împedecă lățirea luminei printre poporul român.

Dar' cum sântem cu autonomia noastră bisericească scolară, pe care ni-a garantat-o art. de lege IX., dela 1868, dându-ne dreptul absolut al limbei noastre în scoalele noastre și în propunerea religiunei noastre și în administrarea afacerilor bisericesti și scolari, drept, care ab antiquo nu ni s'a contestat nici odată? Aș deveni de tot lung, dacă m'aș pune a vè înșira încercările de abuzuri și chiar atentatele, ce se fac acestui sacru drept al nostru, anume de când dl Tisza este omnipotentul țerii; ceea-ce totuși nu pot a nu amentî este, că, — câte legi, regulătoare de scoale și de instrucțiune s'au creat mai târziu, una n'a fost, prin carea să nu ni se fi rupt

și înghițit o parte oare-care din autonomia noastră bisericească-scolară, ce ni se garantase cu atâta solemnitate la 1868! Și acum, ean auđiți un cas de atentat mai nou, în contra dreptului nostru de autonomie bisericească-scolară. Este cazul din Panciova, carele fu desbătut chiar în Sinodul eparchial de ăst timp din Caransebeș în ședința publică. În Panciova, punctul extrem dela Dunăre în sus spre Slavonia, până la care se extinde elementul român, avem popor român număros, care însă — durere, în însuși centrul orașului tare se desnaționalizează, neavând școală și biserică a sa proprie, și nefiind noi în stare de a-l emancipa de sub ierarchia sërbească. În acel oraș există o școală reală superioară a statului cu 8 clase, cercetată și de tineri români de prin părțile vecine, cari tineri de ani duceau lipsă de un catechet român, pentru propunerea religiunii. Episcopul român din Caransebeș de repetite ori a fost provocat a dispune — în sfera competenții sale, dar dînsul în lipsa de ori-ce dotațiune pentru acel post, precum și în lipsa de un preot român în Panciova, mai lung timp nu putea să-și implinească datoriua, până când — în timpul mai nou, în cea mai de aproape comună rurală, numit fiind un preot tiner de treabă, Episcopul îl numi pe acesta și chatechet român la școala reală din Panciova și notifică aceasta autorității școlare de stat. Și — ce să vedeți! Îi veniră dela ministeriul maghiar reflexiuni și comandă, ce suna, că — pentru profesorii dela o școală secundară legea prescriind cualificațiune superioară, catechetul provisor numit de Episcop, nu corespunde acelei cualificațiuni; mai departe că — limba de propunere la acea școală superioară, a statului fiind cea maghiară, catechetul trebuie să fie cualificat a face catechisarea, a propune religiunea în limba maghiară! Adecă, de odată, într'un act se deteră două isbiri legii, ce ne garantează autonomia în biserică și în școală, și Statutului organic, sancționat de Rege la chiar propunerea ministeriului maghiar, după cari cualificațiunea în cele bisericesci-culturale ale noastre este dreptul exchisiv al nostru, și limba de propunere, precum și limba de administrațiune în biserică și școală, este cea română. (Brav ministeriu!) Vedeți deci, până unde merge cutezarea domnilor dela putere, paralel cu tendența lor evidentă, de a împedeca cultura noastră națio-

nală, firesce spre scopul de a ne strivi și striviți a ne înghiți, adecă maghiarisa! Nu este această tendență și arte — un ce nou, o invențiune a geniului maghiar, ci este o veche manoperă a despotismului și tiraniei de sus. În privința aceasta sê-mi fie permis a amentî o eclatantă episodă din istoria antică.

Sînt deja trecute 15 sute de ani; era adecă pe la mijlocul secolului al 4-lea, cînd Iulian (supranumit mai târziu, „apostata“) deveni împărat roman și ocupă scaunul lui Constantin celui Mare, în Constantinopole. Constantin introdusese creștinismul ca religie de stat, care religie înflorise prin virtuțile credincioșilor sîi. Și Iulian se număra între cei mai zeloși creștini, pe cît timp Constantin cîrmuia imperiul; dar devenind el împărat, de filosof mare ce-și inchipuia a fi, adăpat cu doctrinele sofistilor, se lăpêdă de religiea creștină, proclamă însê libertatea confesională: dar în faptă reedifică templele păgâne și protegia întru toate pe păgani, meru devenind intolerant pentru creștini, lipsindu-și de toată protecțiunea și apărarea față de continuele atacuri din partea păgănilor, protegiați ai sîi, măcar-că chiar creștinii erau oamenii cei mai de treabă, mulți de frunte funcționari publici și cei mai buni amici ai sîi. Vêdënd aceasta creștinii, după ce în deșert încercară a se opune nedreptăților împăratului, meru începură a se retrage din viața publică, a face pasivitate, ca și noi Români — (Iaritate), în fața nedreptății continue, spriginite și la noi de sus. În fine, cei mai buni amici ai împăratului îl părăsiră, retrăgëndu-se dela curtea lui, excludëndu-l din inima lor; chiar Cesariu, medicul seu plin de merite și intimul seu amic, ne mai ascultând de mulcomirile, de promisiunile și conjurările ce-i făcea Iulian, se despărți de dînsul dîcëndu-și: „Împărate, nu mai pot sta lîngă tine, nu te mai pot iubi și servi, căci ești nedrept, ești inamic celor de o credință cu mine! Și atunci împăratul în desperarea sa a oftat: „Vai de mine, ce sê mă fac, că mă părăsesc toți cei mai credincioși ai mei!“ — și a adaus: „Pre cît timp creștinii au astfel de caractere firme și luminate, cauza lor nu va perî; ci va învinge!“ (Bravo, bravo!) Ear' amicii cei noi, filosofi și politicii moderni ai împăratului 'i-au dîs: „Vrei sê-și

nimicesci pe acești renitenți, răpescelă facultatea de a se cultiva. Împedecă-'i pe creștini de a-'și cresce bărbați cu sciință, caracter și abnegațiune de sine!" (Bravo și aplause.) — Par' că am audīt graiul — marelui filosof politic modern Coloman Tisza. (Foarte bine!) Vedeți, ce va să dīcā, împedecarea noastră în cultura națională. Dar' sfatul filosofilor păgāni a indignat pe Imperator, că nu era nici prost, nici rău, ci numai slab de ānger și închipuit; deci el a răspuns: „Ce diceți voi?! Cugetul vostru este nedemn; cultura minții și a inimii este bunul și dreptul comun al omenimei, care nu se cuvīne să fie denegat cuiva.“ (Bravo, bravo!) Așa a dīs, chiar așa a cugetat împēratul Iulian; dar' împregiurările ce însuși 'și-le formase, calea pezișā ce o apucase, iute 'l-au răpit departe de principiul, de convicțiunea sa; căci era om slab de ānger! Astfel a și perit — în Asia, de o sāgeată păgānă, lāsāndu-'și numele pātāt în istorie și îngropānd cu sine pe cel din urmā surcel al marelui Constantin! . . .

Vedeți darā, domnilor, cā politica și filosofia modernă de stat, ce se urmārește la noi cu atāta energie, nu este nouă, nici este invențiunea dlui Tisza sau a premergētorilor sēi în cārma țerii, ci este veche ca despotia și ca lācomia în inima oamenilor ambițioși și orbiți de patimā. Veți pricepe prin urmare, care este adevēratul motiv și logica cā, legile, cari ar fi în favorul poporului nostru — nu se țin, instrucțiunea, cultura poporului, nu se promovează. Toate își au cauza lor și toate își au precedentele lor în istoria trecutului, una numai ne mirā și n'o pricepem în statul unguresc, și adecā aceea, cum domnii dela putere, după experiențele ce facură de 100 de āni și mai virtos dela 1848/9 încoace, ne mai pot ținē de atāt de simpli și netrebnici sau degenerați, ca sē nu le vedem, pricepem și simțim pornirea, cugetul, mēsurile în contra noastră, și cum ei mai pot pretinde, ca noi sē ne încālđim, sē desvoltām și manifestām încredere și iubire pentru creațiunile și scopurile lor! Toată politica statului unguresc, a acestui stat, pre care ni se cere, și ar fi tare de lipsā, și noi am dorī din tot sufletul, ca sē-'l iubim, ba ca sē ne putem entusiasma pentru el, căci e, sau cel puțin ar fi chemat sē fie patria și a noastră, dīc toată politica acestui stat unguresc,

de când el se află sub ocrotirea maghiară, prin toate legile sale și întreagă administrațiunea publică a sa, merge într'acolo, ca să ni împedecă prosperarea și cultura, să ne reducă la nimica exercițiul drepturilor de cetățeni, să ne înădușească simțământul nostru românesc, să ne curme chiar speranța de un viitor mai bun! (Așa este, bravo!)

Între timp, că nu recunosc aceasta domnii maghiari, ci în fața faptelor celor mai înverdate, o neagă morțiș; dar' eu spun aci solenel, că dacă cineva, fie macăr cea mai mare putere din lume, ar crea Maghiarilor soartea, ce ei ne-au creat-o nouă aci în această țară, ei această soarte nici trei ani nu o ar suferi. Ei s'ar revolta și s'ar uni cu oricare element destructiv, contrar opresorului lor și 'l-ar combate pe aceasta, fără a alege mijloacele și fără a le păsa de legile lui. Istoria din anii 1848/9 și până la 1866 ne devodesce aceasta. (Bravo! Aplause.) Și apoi aci să nu perdem din vedere, că soartea Maghiarilor chiar atunci sub absolutismul austriac, nici pe departe nu se putea asemăna cu soartea noastră sub constituționalismul nostru, ori cât de paradox s'ar pără aceasta! Să ne aducem aminte cât de mici erau atunci sarcinile publice și cât de mare teren în viața publică a statului lăsa Austria elementului maghiar, pe când politica dlor maghiari nici a se nu voescă de noi în viața publică! (Așa e!)

Ei bine, cum ei, domnii maghiari, în fața exemplului ce ei deteră popoarelor apăsate, și încă în recentă memoria a aceluia exemplu, cum ei ne pot lua în nume de rău, că și noi simțim și pricepem răul și nedreptatea ce ei ne fac, și ne punem în stat de apărare — nu ca și ei, prin conspirare cu toți inimicii Tronului și ai Monarchiei, ci strict între margiile legii!

Minunată aparițiune psihologică și fiziologică aceasta! Dnii maghiari, prin toată istoria trecutului lor, admirați de toată lumea pentru zelul și devotamentul lor național-patriotic, pentru suferințele și sacrificiile lor, cum ei astăzi pot pretinde dela noi Români, ca noi să nu avem aspirațiuni naționale, nici logică în cap și inimă în pântec — pentru interesele existenței și prosperării noastre naționale, să nu pricepem ce au priceput ei și să nu simțim ce au simțit ei atunci, când își apărău dreptul față

de tiranii lor, să nu dorim nimic nobil, sublim, noi de capul nostru, noi pentru noi, ci — numai de ei să ascultăm — și de dl Gáll, „cu capul pe tipsie“; ei să cugete și să simțească pentru noi, ei să ni spună, ce este bine și ce este rău pentru noi, ce trebuie să ne doară și ce să ne facă plăcere; cum și până unde să fim Români, ca să nu sufere ideea de stat maghiar prin noi, o idee carea nu este decât o ficțiune a fantasiei domnilor! Când Austria le insinua lor lucruri nenaturale ca acestea, ei cu indignațiune le răspungeau, numind nebuni pe aceia, cari s'au încumetat a voi să simțească și cugete și judece pentru ei și să-i facă pe ei „patrioți austriaci“, după limba, chipul și asemănarea lor. Și astăzi ei țin naturală, rațională, îndreptătită aceeași pretensiune a lor față de noi și de toate naționalitățile nemaghiare!

Dvoastră știți că nu exagerez; știți că dnii dela putere nici odată nu ne-au întreat, că ce dicem noi, cum am dorii noi să fie legile, ce face dieta lor pentru noi? și dacă vreodată reprezentanții nostri totuși le-au spus dorința poporului, nici odată ei această dorință n'au luat-o în considerațiune. CluDar' bucină în lume — libertatea poporului și egalitatea înaintea legii. Vai de această libertate și egalitate! Avem libertatea la alegerile pentru dietă, dar' așa ca Românilor din Transilvania, aproape $\frac{2}{3}$ a populațiunei, participând în asemenea proporțiune și la sarcinile publice, — chiar prin lege li sânt legate mâinile, ca să nu poată alege nici liber, nici egal cu Maghiarii; ear' în părțile ungurene și banatice, vine un Tabajdy sau alt comite suprem, și comandă din centru, că cutari și cutari oameni ai guvernului trebuie să fie aleși, că dacă nu, vai de om! O adevărată insultă a legii și libertății, precum și a minții și inimei cetățenilor. Aceste sânt lucruri, sânt fapte, cari petrecându-se dilnic pe față, nu numai că au devenit ne mai suferibile, dar' ele nici nu se mai pot ascunde dela vederea lumei, nici mistifica importanța lor, nici justifica motivul și scopul lor. Începe Europa a vedè; 'i-am deschis ochii și noi, și îi vom mai deschide, și va vedè și va cunoasce tot mai bine cele ce se întâmplă la noi, și-și va forma judecata sa, și va distinge între cei ce tăcând lucră la ordine și civilizațiune, și între cei ce din gura mare se laudă că susțin pacea, ordinea, interesele culturai în Orient, ear' în faptă ei sugrumă pro-

gresul popoarelor, dărimă bunăstarea lor, și prin aceasta le turbură și neliniștesc. Astăzi când Românii au un număr atât de considerabil de oameni inteligenți, ca tot atâtea sentințele ale intereselor lor vitali, nu se mai poate ca mulțimea să tacă la atâtea asupriri și nedreptățiri și să continue a juca rola mutului în Europa. (Așa e!)

Germania și întreagă Europa are trebuință de pace, vrea pacea și ordinea special în Orient. Dar' pacea și ordinea în Orient este imposibilă, pre cât timp Românii, cel mai numeros element din Orient, sunt maltratați, sunt impedezați în progresul lor natural, sunt băntuiți și neliniștiți ca în timpurile cele mai barbare! Europa știe, și se-va și simți-va din ce în ce tot mai bine, că aici în acest trunchiu al Carpaților, la poarta Orientului, un element — cel mai pacific, cel mai important, este neliniștit și nemulțumit, și că nu se poate mulțumi și liniști, pe cât timp este amenințat în existența sa, prin denegarea sistematică a condițiilor de dezvoltare și cultură națională. Domnii maghiari, cauza nemulțumirii noastre, ne spun, și spun Europei, că recunosc de factor, la localitatea București, pe România liberă, că cu ea sunt gata a se alia, de interesele ei sunt gata a ține cont; dar' de noi, cele trei milioane de Români de sub domnia lor, nu vor să știe; pe noi nu ne recunosc de factor. Și aceasta o ține ei, domnii maghiari, cei ce au alergat și aleargă prin țeri străine, prin Bucovina și Moldova, ca să-și caute de remașițele lor risipite pe acolo, de Ciangăi, pentru a căror scăpare de perire cheltuiesc sute de mii și au pus în contribuțiune benevolă țeara întreagă! Ei, acești domni maghiari au ușurătatea credinței, că Românii din România se vor alia cu ei, vor da mâna cu ei, și-și vor vărșa sângele alături cu ei, peste corpul național, dripit și strivit al nostru, al fraților lor, fără de care ei singuri nu pot să abia viitor. (Aplause îndelungate).

Românii, frații noștri din România, cunosc situațiunea noastră foarte bine, dar' cunosc și situațiunea Europei. Ei — da, gata sunt, ca și noi, a da mâna cu Maghiarii, însă numai cu noi împreună, nici odată în contra noastră, spre întărirea lanțurilor noastre. Și dacă doară unii diplomați ai lor, în vr'un moment de grea încurcare, s'ar încerca a face o alianță cu Austro-Ungaria —

fără a ține seamă de noi, opinionea publică, mulțimea poporului român din România, 'i-ar desavua și ar desvalida chibzuirile lor. Dar' această reciprocitate și simpatie este, precum șisei și mai nainte, de tot naturală și de fel nu rezultatul unor tractări, complotări între noi. N'avem în această direcțiune nici cea mai subțire legătură cu frații de peste Carpați; și puternicii nostri dela guvern o știu aceasta foarte bine, căci pentru instituțiunile lor, și agenții lor nu există, nu poate să existe vr'un secret la noi. Însuși dnul Ioan Brătianu, capul guvernului român astăzi, pot să afirm, că nici nu voiesce să audă de noi și de certele noastre cu dnii maghiari, cu atât mai puțin să ne spriginească sau încuragieze. O ruginită para nu ni se dă pentru lupta noastră, din țeara fraților nostri. (Aș' este!) Mai mult pot să vă spun, la o ocașiune incidentală, ministrul României dl Cămpinean mic 'mi-s'a exprimat, că se bucură, căci s'a găsit între Români de dincoace o seamă de oameni, ca să formeze dintre Români o partidă, apropiată de guvernul maghiar, cu încredere cătră aceasta. De asemenea știut este, cum cei dela „Viitoriul” însuși se laudă, că consulul general al României în Budapesta, care scrupulos se ferește de Români naționali, întreține relațiuni de aproape cu Români guvernamentali; și în fine, „Correspondența litografică” din Viena, foaia semi-oficială ni-a spus-o încă în Martie, că guvernul dlui Tisza are a mulțumi formarea partidei române guvernamentale — și atitudinei binevoitoare a guvernului României! Cu toate acestea, adevărul ce chiar și de aci reese e, că guvernul României, chiar și între grelele împregiurări de astăzi, ar dori să ne știe mulțumiți și nu-'i place să ne audă nemulțumiți, firesce, căci știe bine, că pe cât timp noi vom fi nemulțumiți, nu poate să fie vorba de o sinceră și reală bunăînțelegere între ambele state vecine.

Nu ajung însă nimic aceste naturale, logice și reale adevăruri și considerațiuni. Dnii maghiari rămân în rătăcirea, în preocupățiunea lor contra noastră. Acum de curând, chiar înainte cu câteva zile, am avut întâlnire și o lungă convorbire cu un ilustru jurnalist guvernamental — asupra situațiunei noastre politice și a relațiunilor noastre interne și externe. 'I-am citat și explicat toate datele, spre a-'i dovedi că domni

maghiari dela putere, prin purtarea lor față de noi, ni fac relațiunile cu ei ne mai suferite și provoacă înstrăinare, chiar ură între două națiuni, avisate de istorie și de necesitate, a trăi împreună în cea mai strictă frățietate. M'a ascultat cu atențiune și la urmă 'mi-a declarat, că — pentru prima oară în viața sa se convinge prin cele spuse și arătate de mine, cum este posibil, că în teorie — una se ținem, ear' în faptă chiar contrarul se facem. Dinsul m'a încredințat, că nu cunoaște bărbat politic maghiar, care n'ar pricepe și recunoaște necesitatea celei mai intime înfrățiri și solidarități cu Românii; dar' de condițiunile, absolut necesare pentru astfel de înfrățire și solidaritate, în special de aceea ca să fie sinceri, drepti și cu iubire cătră Românii din Ungaria, Bănat și Transilvania, să țină seamă de trebuințele și drepturile acestora, nici unul nu vrea să auđă! (Așa e!)

Ei bine, ear' trebuie să întreb: Ce este de făcut? Care are să fie rezultatul acestor stranii aparițiuni?

Axente Sever: Ne vor maghiarisa!

Babeș: (continuând): Astfel nici odată! Eu vă spun una. Eu nu sânt Român dintre cei fanatici, nu sânt mândru, nu mă fălesc, nu-mi închipuesc ceva lucru mare, că sânt Român. Aceasta nici nu este un merit, și nici că ajunge ceva astăzi, a dice: „Român sânt!“ În cât pentru mine, cu numai o ambițiune am, cum cred îndreptățită, ca să-mi fac datorința cătră neamul meu, din care m'a făcut D-șeu. Și dacă D-șeu m'ar fi făcut Țigan, 'mi-aș fi făcut datorința ca atare; m'aș fi silit să fiu demn de neamul meu, bun Țigan. Are și Românul, domnilor, trebuie să o recunoascem, o mulțime de scăderi și slăbiciuni, ca și toate popoarele, cari prin timpi îndulungați, prin secolii au zăcut în jug străin, dripite sub picioare. Se recere o bună creștere prin generațiuni, pentru-ca să dispară din firea noastră, din caracterul nostru acele rele însușiri, cari atât de mult ne împedecă în lupta noastră pentru emancipare. Dar' o mare virtute a Românului, mare dar dela D-șeu, de nime nu se poate nega: tenacitatea națională — mai pre sus de ori-care alt element național din giurul nostru. (Așa este!)

Unde mai găsiți un popor, prin mulți secolii sistematic,

în propria sa patrie, atât de mult persecutat și împilat și degradat, până chiar la treapta de viață, și totuși nu numai neperit, ci viu, viguros, curajos, și în mijlocul intrigelor moderne, puse în lucrare în contra sa, — pe față, cu capul ridicat adunându-se de prin toate părțile, prin cea mai bună inteligență a sa, ca să declare celor dela putere, că — eată aici sântem în vechiul nost pământ și pretindem respectarea noastră, ca egal îndreptățiti!

Accasta ar trebui s'o priceapă fisiologii nostri politici, și, dacă ar pricepe-o, ar ști că, chiar când s'ar găsi o inteligență destul de degenerată și servilă, ca să consimtă în pofta domnilor și să decreteze maghiarisarea poporului român, această maghiarisare ar fi cu neputință. S'ar produce o tortură și un mărtiriu, cum l-a mai produs feudalitatea prin secolii trecuți, am pute fi reduși toți la calicie și împinși la desperațiune, cum au mai fost și moși-strămoșii nostri; dar' să ne facă Maghiari — până-'i lumea! Avem Români cu nume unguresci, de unde domnii dela putere li-a și scornit-o că sânt de origine Maghiari, dar' să ne dea un exemplu, Ungurii, că sânt în stare să te omoară! Avem puțini și de aceea, cărora le place a imita vulpile sau lupii în pele de oaie, făcându-și coada colac pe la curțile celor mari; însă, cine mai ca ei se laudă, că sânt Români verzi?! Cu împilarea și sărăcirea noastră domnii pot să ne facă calici, proletari, și să ne țină lor sclavi timp îndelungat, dar' noi scim din istorie, și chiar din cea mai recentă, că sclavii de ieri, ca astăzi deveniră domni în pământul lor străbun. Întru'n cuvânt, puternicii țilei, domnii maghiari, ar fi trebuit să învețe din istorie și din experiență, că așa este firea noastră a Românilor, încât ca frați adevărați ai lor, nu pot avè mai buni pe pământ, ca popor slav, lipsit de drepturi și de condițiunile culturai, dezvoltării naționale, putem deveni cel mai mare pericol pentru ei! Noi Români, măcar-că domnii ne țin pe noi de inferiorii lor în toată privința, la toate cele înșirate ne-am cugetat și am ajuns la cunoștința, că noi n'am pute isbi în Maghiari, fără ca să fim și noi loviți. Tocmai de aceea noi ni-am redus de loc dela 1868 pretensiunile noastre naționale la un minimum, cu care ei, de ar fi în pozițiunea noastră, nu s'ar mulțumi odată cu capul. Noi însă, în simțul absolutei nece-

sifăți de bună înțelegere între noi și ei; și dorind a le cruța ambițiunea, n'am cerut și nu cerem decât cele-ce absolut ne compet și absolut ni sânt de lipsă, pentru-ca să ne susținem și desvoltăm, conform timpului. De ar da D-șeu, să fie domnii maghiari așa sinceri și așa onești, față cu noi, cum noi sântem față cu ei! Eu, domnilor, câți mă cunosc sciu și sânt convingși, că-'mi iubesc națiunea din tot sufletul; ei bine, eu acum doi ani, ocaționalmente am declarat solenel în Sigetul-Marmației, și nu preget a respica și aici a mea oftare, cătră cer: „Dec D-șeu națiunii mele, cea-ce doresc eu națiunii maghiare: dar' s'o ferească D-șeu pe națiunea maghiară de soartea, ce ni-o croiesc și doresc nouă d-nii maghiari! (Bravo! Aplause.) Cu toate acestea eu sânt și rămân om periculos, rău patriot, inimic de moarte al Maghiarilor, agitator pentru Daco-România! Și — pentru ce causă? Pentru-că neobosit, mereu fi reflect pe dnii maghiari la rătăcirile și fărădelegile lor, și la urmările cele rele ce trebuie să aibă acelea. Dar' ei nu se infrecabă: de ce oare, cu atât de mult le strig la ureche admoniându-'i? Că dacă s'ar întreaba și s'ar pricepe cât de cât la psihologia politică, ar' trebui să priceapă, că o fac — pentru-că nu-'i urese și nu le doresc perirca! (Așa este. Bravo!) Românii, numai cei nepricepuți sau poltroni sau speculanți, sau răuvoitori, pot să-'i urmeze și spriginească și laude pe dnii maghiari, în calca și procederea lor politică de astăzi! (Așa e, Bravo!) Pe noi, pe Românii sinceri, fermi și rezoluți naționali, adevărat că cu minciuna și cu momelile și prin intimidări nu ne pot câștiga, ci trebuie să ne dee pe față ceea-ce trebuie și i se cuvine poporului român; dar' câștigându-ne odată cu acest preț, vor fi câștigat poporul întreg, națiunea română până și din afară de marginile acestei țeri; ear' în noi amici la moarte și la viață, nu renegați, nu mame-luci, nu unelte de ați pe mâne! (Așa este, Bravo! Bravo!)

V'am obosit, domnilor, am obosit și eu; cu toate acestea nu pot să termin; căci aparițiunile și considerațiunile cum vi le înșir și pun în vedere, ne presentă situațiunea tot mai încurcată și dificilă, încât cu drept cuvânt trebuie să ne întrebăm: Oare se poate în oameni cu minte și cu inimă, cum vor să fie recunoscuți în lume dnii

maghiari, se poate atâta orbie, răutate, incapacitate, ca să nu-și recunoască rătăcirea?! Eată cum îmi explic eu lucrul. Dnii noștri știu și pricep că fac rău, că sînt nedrepti, chiar temerari față de noi Români, dar' ei — pe lîngă frasele despre liberate și egalitate, ce 'și-le-au însușit din scoala Franciei, au mai învățat din scoala despoților și a tiranilor, și mai virtos din exemplul perfidului Albion, că popoarele proaste sînt și ticăloase, și deci că, cei dela putere n'au decît să pretindă morțiș și să comande, să amenințe și forțeze, să mai și amagească și corumpă, și — capetele se pleacă, se pun pe tipsie, și — scopul este ajuns! Ei cred cu tot fanatismul lor asiatic, care pînă astăzi caracterizează, că — maghiarimea cea astăzi mică, și stăpînitoare din grația Neamțului, ca mîne are să fie întreit mai mare, și atunci are să stăpânească prin propriile ei forțe! — Eacă logica, filosofia și — fantasia domnilor și — politica lor, deamnă de trufia lor. Dar' în fine, fie cum va fi, noi trebuie să ne tragem seama cu toate posibilitățile prin urmare să ne combinăm o politică, calificată de a-i vindeca pe domnii maghiari mereoaș și de orbie și de trufie; deoarece-ce ambele morburi sînt, cari ținînd mult, precum a început a cresce și a se ageri tot mai mult, nu numai pe noi ne împedecă în progres, ci ne amenință chiar în viața națională, dar' turbură armonia și liniștea între popoare giur-împregiur, și prin urmare sînt pe calea de a periclita pacea cea dorită de toată Europa.

Toate acestea au fost luate în considerațiune de comisiunea D-Voastre de 30, și s'a dis și argumentat că, în fața celor ce yedem urmărindu-se contra noastră — din partea domnilor, fie din sistemă, fie din rătăcire, cea mai greșită, mai rea și mai nedeamnă, nelogică și absurdă politică din partea noastră ar fi: a capitula, a ceda și a ne acomoda, renunțând la pretensiunile naționale, la acelea, pre cari părinții și moși-strămoșii noștri de o sută și mai mulți ani, pururea le-au declarat și noi pururea le-am recunoscut — de absolut necesare pentru existența și desvoltarea și prosperarea noastră, pentru a căror realizare multe mii de

martiri s'au sacrificat și mult sânge au vărsat. Și mai nedemn ar fi, a simula, a ne preface, că capitulăm!

Nu poate să fie în lupta politică un lucru mai prost, mai ticălos și mai cualificat de a o face deșcartă, ca neconsecuența în pretensiuni, prin care ele logicamente se discreditează; precum de altă parte, nimic nu impune mai mult adversarului, ca ținerea morțiș, cu firmitate, cu ori-ce preț, la convicțiune și postulatele basate pe acelea.

Considerațiuni ca cele expuse mai sus, precum anume, că domnii Maghiari dela putere sânt înfuriați, sânt turbați asupra noastră; că pot să-și resbune înfricoșat asupra noastră, să ne strivească, să ne facă imposibili pentru totdeauna, — sau, că sânt de tot orbiți și nebuni și că nu mai e de vorbit astăzi cu ei, și că nouă, pe cât timp se află ei în acest delir, nu ne poate fi permis, a ne alia cu contrarii lor, ca să ne facem dușmanii lor, și să li facem stricăciune permanentă — lor și poporului lor, — sânt argumente, cari în fond ne justifică rezervele, rezistența noastră pasivă de până acum, sânt considerațiuni, cari ni desfătuesc a răspunde — cu ura la ura lor, cu furia la furia lor, cu provocări la provocările lor; argumente și considerațiuni, cari ni impun să fim și să rămânem prudenți, calmi, moderați, dar' fermi în fața pornirilor lor spre distrugerea noastră. Ajunge, să-și facem să simtă valoarea noastră politică și morală, să se convingă de solidaritatea tuturor Românilor de caracter, de minte și de inimă, și prin urmare de inalterabilitatea postulatelor noastre, astfel să-și facem să despere de reușita scopurilor lor față de noi. Prin această logică am ajuns a ne susține întreaga programă vechiă, prin toate lungile frământări nefiind noi în stare, de a găsi alt mod mai corespunzător scopului și greutăților situațiunei, altă atitudine de recomandat Domniilor-voastre, decât tot aceea, ce am adoptat-o cu unanimitate înainte de aceasta cu 3 ani. (Bravo! Aplause). Dar' până când ne-am înțeles și am ajuns la acest conclus, am ascultat toate părerile, câte numai ni s'au manifestat, și sânt dator a vă spune și mărturisî, că au fost și s'au ridicat și voci de altă direcțiune, voci pentru modificarea programei noastre dela 1881, modificare în parte și în total, în mai

blând și în mai aspru. V'am spus însă argumentele și considerațiunile, pe baza cărora în cele din urmă a trebuit să recunoaștem cu toții, că a decreta o programă cu mai puțin, nu se poate sincer și serios, și dacă am face-o, ar' fi nedeamnă de noi și totodată o mare greșeală politică, o mărturisire a slăbiciunii noastre, pe care n'o avem; cară a decreta o programă cu pretensiuni urcate, ar' fi neoportun și pentru-că s'ar explica că răspundem la provocări cu provocări, că cautăm din adins conflict cu puterea. Astfel cu toții dorind a ține seamă de toate impregiurările, am decis în unanimitate bunăînțelegere, ca să Vă recomandăm a primi în total și în părțile ei, programa dela 1881 și cu conlusul luat lângă aceea. (Bravo! Primim, primim! Aplause).

Și acum să-mi dați voia, să citesc programa noastră dela 1881 și să adaug la punctele speciale explicațiunile ori informațiunile necesari.

Introducerea sună:

„Partida națională va lucra pe teren legal, pentru exoperarea următoarelor drepturi:“

Va să dică, din capul locului noi ne-am angajat pentru „terenul legal“. Va să dică, ori-ce nelegalitate este exchisă din sinul partidei noastre. Până când noi cu scrupulositate ținem la acest angajament, calumnie este, a numi partida noastră nepatriotică și neleală. (Așa este!)

Punctul I. sună:

„În cât privește Transilvania, recâștigarea autonomiei sale.“

Va să dică tractează acest punct despre autonomia Transilvaniei, despre dreptul acestei țeri, de a fi și de a figura în lume ca țeară de sine, cum a fost și a figurat prin secolii, până la 1848 și resp. 1868, facându-și ea însași legi și gubernându-se ea însași prin fiii sei chiămați și cu Mareducele seu în frunte. Acest punct este foarte mult controversat din partea adversarilor nostri și se explică astfel, că atacăm printr'însul o lege fundamentală a statului unguresc, și prin aceasta desconsiderăm și provocăm pe factorii ce au votat și sancționat legea uniunii. Par' că noi am ațintit la rumperea de cătră stat! Apoi nu este așa. Punctul nostru nu cuprinde,

decât dorința Românilor, ca pe cale legală Transilvania să se reconstitue ca țară autonomă, cum a fost ea și cum trebuie să rămână ea după legile fundamentale. Punctul deci este îndreptat numai în contra fusiunii cu Ungaria, fusiune ce nu se cuprinde nici într'o lege, ci pre care dnii maghiari au executat-o succesiv, în mod clandestin, în înțeles contrar Românilor, a majorității țerii. Partida și programa noastră nu este în contra unei uniuni, ca uniune, cum există atare între Croația-Slavonia cu Ungaria, și de asemenea între țerile coronali, autonome din Cislaitania — cu aceasta. Acesta fiind înțelesul punctului, trebuie să-l susținem. (Așa este.)

Punctul al II-lea sună:

„Introducerea ca lege a usului limbei române în toate ținuturile locuite de Români, atât în administrațiune, cât și în justiție.“

Acest punct cuprinde minimul, ce poate și trebuie să ceară un popor autohton și numeros, dela o țară ce vrea să-și fie patrie, U carej nu te comită, și să promoveze, ear' nu împedece cultura dezvoltarea, moralitatea, credința în Dumnezeu și dreptate. Căci, Domnilor, nu respectare, ci adevărată insultare a acestora este, este un scandal public ceea-ce se face astăzi la noi prin funcționarii publici, cari nu cunosc și nu vor să cunoască limba poporului, cari deci îl ocrotesc ca pe o turmă de vite, îl judecă, dispun de averea, de onoarea, de libertatea lui personală, ba și de viața lui, și-și spun sentența lor și o execută, fără ca bietul popor să priceapă un cuvânt și să scie, cum se face și pentru ce se face! (Așa este!) -

Punctul III-lea sună:

„În ținuturile locuite de Români aplicarea de funcționari români, ear' dintre neromâni numai de aceia, cari sciu vorbî și scrie românesce și cari cunosc moravurile poporului român; și delăturarea usului de astăzi, de a se aplica ca amployați indiviși necunoscuți și necunoscători de popor.“

Aici ajunge să amintesc, că numirea de funcționari străini, cari nu cunosc limba și îndatinările poporului, a fost în curs

de 300 de ani unul dintre gravaminele principale ale Ungariei față de Austria, și acum ei se nu gasească îndreptățit, natural, aceștiași gravamin al nostru, contra aceleiași barbarii a lor față de noi, mai virtos, când astăzi poporul, după lege cel puțin, nu mai e „servum pecus“ al domnilor dela putere, cum era ordinioară!

Punctul al IV-lea sună:

„Revisuirea legii despre egala îndreptățire a naționalităților, în favoarea acestora; leala și reala executare a tuturor legilor.“

Am arătat prin expunerile mele ca raportor, că legea pentru egalitatea națională este plină de echivocități, că nu se aplică mai de fel, ba se ia în derisiune și se modifică acūși-acūși prin cei dela putere, și nici o lege cevași favorabilă poporului nostru nu este executată sincer și real. De aci se învederează necesitatea punctului IV.

Punctul al V-lea sună: University Library Cluj

„Eluptarea și susținerea autonomiei bisericilor și a scoalelor române confesionale, ca ale unor cestiuni curat de naționalitate. Provederea din visteria statului a scoalelor române și a altor institute de cultură națională, în porțiuni cu sacrificiile de sânge și avere, ce aduce naționalitatea română pentru patrie, având a se delătura legile și ordinațiunile contrare desvoltării naționale.“

Cât pentru acest punct, este adevărat, că una dintre bisericile române, cea ortodoxă, prin lege are acordate și prin act maiestatic regulate multe și prețioase drepturi și libertăți, dar' nu tot așa este și cu cealaltă biserică română; cătră aceasta, precum am arătat și în referatul meu, chiar dreptul legal învederat al bisericii ortodoxe, puțin se respectă și mereu se calcă, prin domnii dela putere, după drag capriciul lor, una câte una drepturile și libertățile acordate și regulate. Casul dela Panciova, precum multe altele de diferită natură, sânt dovadă viuă. Prin acestea se motivează punctul. (Foarte bine!)

Punctul al VI-lea sună:

„Crearea unei legi electorale pe baza sufragiului universal, sau cel puțin pe baza că fiecare cetățean, supus la dare directă să fie investit cu dreptul de alegere.“

La acest punct s'au făcut în comisiune mai multe amendamente. Au dorit unii, ca să se șteargă pretensiunea sufragiului universal; căci ea ar' fi neliniștitoare pentru mulți, cari cred, că ne apropiăm de partidele extreme, radicali și chiar de socialiști, etc.; au cerut ștergerea cu atât mai virtos, că pentru noi, cari nu avem proletari, nici n'ar fi necesar votul universal. Dar' s'au reflectat la acestea, că postulatul nu este nici radical, nici revoluționar, nici de prisos pentru noi sau ori-care popor din lume. Franca, Germania, Italia, Svițera, Norvegia și încă multe țeri bogate, culte și conservative, se bucură de votul universal, și nu 'l-ar abroga odată cu capul; și cei ce deci ne acasă pentru această pretensiune, în opinia publică a Europei nu pot să ne strice; dar' în fine noi nu cerem votul universal absolut, ci alternativ, învoindu-ne din capul locului și la un cens mai mic, cens moderat și egal pentru toți. Pe aceste motive, după lungă discuțiune, punctul a rămas intact.

Punctul al VII-lea sună:

„Fiindcă prosperarea statului e condiționată de mulțumirea tuturor civilorsei, eară prin protegierea unei naționalități și suprimarea celorlalte, se provoacă nemulțumire, se turbură liniștea între concetățeni și se nutrește ura reciprocă: partida națională va lupta contra tuturor tendențelor de maghiarisare, manifestate din partea organelor statului, pe cale directă sau indirectă, ca în contra unor fapte nepatriotice.“

Așa cred, că după cele multe argumente, aduse în contra tendențelor de maghiarisare, acest punct n'are trebuință de o ulterioară explicare și motivare. (Așa este).

Punctul al VIII-lea sună:

„În cestiunile libertăților publice comune, peste tot, precum și în ale reformelor necesare

în administrațiunea publică și mai ales în situațiunea economică-financiară, respective în privința sarcinilor publice, devenite ne mai suportabile, partida națională va conlucra frățește cu toți aceia, cari mai virtos țin cont de interesele și bunăstarea poporului peste tot.“

Acest punct propriamente cuprinde aceea că, partida noastră, deși ea este o partidă de sine, care nu se poate contopi sau fusiona cu nici una partidă maghiară, în a cărei programă nu încap postulatele noastre naționale și anume recunoșterea noastră ca individualitate națională egal îndreptătită cu cea maghiară, ea totuși este gata a conlucra cu toți aceia, cari vor tinde la reformarea dreptului public, a administrațiunei publice, a finanțelor și economiei statului peste tot, întru interesul, adecă spre ușurarea sarcinilor poporului. La discușiunea asupra acestui punct, comisiunea D-voastre, fiind provocată dintr'un incident special, s'a pronunțat și în privința cestiunei, dacă partisanii nostri, cu ocașiunea alegerilor pentru dietă, pot pacta cu partisanii guvernului maghiar actual și îi pot sprigini pe acestia? Pe baza acestei decisiuni, comitetul central al D-voastre, va executa acest punct astfel, ca el să nu sufere interpretări false.

În fine punctul IX. sună:

„Cestiunea dualismului nefiind astăzi la ordinea zilei, partida națională își rezervă, a se pronunța asupra ei la timpul seu“.

Și acest punct, ori cât de inofensiv pare el, voiau unii să-l modifice, din motivul fiindcă, dualismul atingând articoliile XII. și XXII. din 1867, noi prin punctul acesta par' că am trage la îndoială valoarea acestor legi sancționate. S'a propus deci, sau să ștergem punctul întreg, sau să-i facem acest adaus: Înțelegându-se de sine, că art. XII. din 1867, pe cât timp stă în vigoare, este respectat de noi. Dar' s'a reflectat din alte părți, că noi în general nu negăm valoarea nici unei legi, căci din capul locului am enunțat în fruntea programei noastre, că activitatea noastră va fi pe teren legal. Ori-ce mișcare, ori-ce acțiune vom întreprinde, va fi cu respectarea legilor în vigoare. Astfel delaturându-se ori-ce urmă de

dubietate în privința legalității noastre, cu toți ne-am învoit a susține și acest punct al programei. Și astfel s'a făcut posibilă susținerea în total, în unanimitate a programei dela 1881, care recomandându-o, vă rog, s'o adoptați și D-voastră tot asemenea. (Bravo! Să trăiească! Primim).

Primind noi, în unanimitate programa, am consultat asupra executării ei, și aci mult mai cu înlesnire am ajuns la convingerea că, între împregiurările neschimbate, în cari ne aflăm, abia ni rămâne altă de făcut, decât să susținem în esență nealterată rezoluțiunea dela 1881, (Bravo; să trăiească!) adică: rezistență pasivă la alegerile pentru dieta din Budapesta, în Transilvania; car' în celelalte părți, cea mai încordată activitate.

Ni s'au făcut, ce e drept, propuneri, atât ca să decretăm activitatea pentru toate părțile, cât și pentru pasivitate peste tot. Pentru activitate peste tot a pledat unul și argumentul 'i-a fost cel de ani, de atâtea ori înțonat, că activitatea, ori cât de sterilă ar' fi, ne deprinde la luptă, pasivitatea la inerță; la inerță, de carea și așa avem prea multă! În teorie și generalitate, Uargumente foarte plausible, dar la cari s'a reflectat din viața practică, cum activitatea în condițiuni degradătoare, activitatea de sclav, activitatea cu mâinile legate, unde nu poți face decât ceea-ce voiesce tiranul, pentru el, car' nu pentru tine, această activitate este o sinucidere, mai rea decât moartea, căci este și daunoasă și rușinoasă, este moarte morală! de altă parte că, rezistența pasivă, precum o înțelegem noi, nu înseamnă neactivitate, ci numai abstenența dela urnă pentru dieta Ungariei, ear' de aci încolo cea mai încordată și zelosă activitate. Astfel propunerea pentru activitate peste tot n'a fost spriginită. Mai mulți 'și-au ridicat graiul pentru pasivitate peste tot, și acestia cu grave motive practice. Las' c'au înțonat uniformitatea în ținuta noastră pe basa solidarității și unității noastre naționale, dar' ei totdeodată au arătat, că forța de sus, ce în Transilvania se exerciază prin lege, colo în Ungaria și în Bănat nu este mai puțină — prin măsurile administrațiunii publice, în cari se concentrează: forță și viclenie și corupțiune; căci alegeri libere nu există în constituționalismul maghiar. Cu toate acestea, nici această propunere n'a întrunit majoritate, avându-se și astădată cu tot din adinsul în vedere diferența situațiunii legale între Tran-

silvania și între celelalte părți ungaro-banatică, dicându-se că, pre cât timp Români din Transilvania, majoritatea țerii, care poartă majoritatea sarcinilor publice, prin legi, adevărat prin ceea-ce decretă uniunea-fusiune, ignorând votul lor și executându-se în contra lor, și prin cea electorală, creată expres în contra lor, pentru reducerea lor la o valoare minimală, degradătoare, au conștiința acelei degradări și simțul onoarei și demnității lor naționale, ei nu se pot înfățișa ca să participe la dieta din Budapesta, fără a se degrada și devalva și ei înșiși! (Voci: ar' fi o mare batjocură!) Las' să ne devalveze alții, fără vina noastră; această n' o putem împedeca în fața puterii de stat superioare, carea li apără; dar' noi să nu primim! (Așa este!) Dacă cineva mă invită cu sine la masă, dar' îmi pune condițiunea, ca să nu vin în deplină valoarea mea, ci numai mititel, umilit și smerit, ca să poată face cu mine ce va vrè, chiar să-și bată joc de mine, eu unul nu m'aș duce, și de bună seamă că, om cu simț și stimă de sine, nu se va duce. (Bravo, așa este!) Aș vrè eu să ved pre d-nul prim-ministru Tisza, ce ar dice, dacă noi bună-oară 'l-am fi invitat la această adunare a noastră, apoi aici 'l-am tracta ca pe un szolgabirèu, sau și mai puțin, și când s'ar plânge și necăji, noi 'l-am cam mai și insulta și 'i-am arăta ușa, cum fac ei cu deputații nostri, când li arată calea către București! (Așa este. Bravo. Să trăiească!)

Eacă basa cea mai legală pe lume, pentru rezistența pasivă a Românilor ardeleni. Această basă legală însă lipsesc Românilor din Ungaria și Bănat. Abusuri de lege și de putere sânt și acolo nenumărate, ca pretutindena sub stăpânirea d-nilor maghiari; se falsifică listele, se corump și forțează alegătorii, se minte și se înșală ca după o sistemă; ba prin lege și administrațiune se împart cercurile electorale cât se poate mai nedrept printre Români venindu-se câte 40, 50, ba și peste 90 mii de suflete pe un cerc, bună-oară în Caransebeș și pre unde numai se poate, Români împărțindu-se prin cercuri de altă naționalitate, ca să fie paralisat votul lor, pe când cercurile maghiare rar trec preste 30 de mii, foarte des însă abia au câteva puține mii de suflete, și pururea astfel se arondisează și aci alegătorii, anume dacă sânt guvernamentali, pururea astfel se conscrie, ca să poată maiorisa pe nemaghiari;

dar' cel puțin în privința censului nu este deosebire între cetățenii de diferite naționalități. Cu ocasiunea acestor considerațiuni, ni s'a amintit ca exemplu cazul din Hont, unul dintre comitatele cele mai bine administrate, cu populațiune mestecată, maghiară și slavă, din care comitat s'a publicat prin foile opozițiunii maghiare textul autentic al unei circulare secrete a vice-comitelui, către subprefecți, prin care li se demandă să mijlocească a se compune listele alegătorilor astfel, ca cei dubii și cei opoziționali de notorietate, în ori-ce mod să fie lipsiți de vot! și s'a dis, dacă în comitate chiar cu Maghiari se face asemenea, ne putem închipui, cum se lucrează în cele cu Români! Cu toate acestea, abuzurile se pot preîntimpina prin o bună veghiare și o resolută firmă pășire în contra lor, și o neîncetată combatere și blamare a lor în publicitate, pe când cu legea rea nu-ți poti trage seama. Din casuri ca cel din Hont învățăm a cunoaște încă un lucru, motivul pentru care înaltul guvern maghiar, atât de mult își alege organele și aplică printre Români tot oameni străini și fără considerațiuni, ferindu-se de oameni de ai noștri ca de ciumă! Și aci ni se desleaga enigma, pentru-ce ei, domnii noștri, în Caraș-Severin, de curând facură atâta toiu și atâtea fărădelegi, alarmară țeara întreagă, ca să împedecă realegerea Românului Simonescu de vice-comite, măcar că-i recunoscneau acestuia diligența și capacitatea eminentă, și măcar-că aparțineau partidei guvernamentale. Se temeau adecă de onorabilitatea lui ca Român. (Bravo!) Deci trebuie să fim mândri și să dăm mulțumită cerului, că puțini, foarte puțini Români avem atât de stricați și degradați, ca să merite încrederea domnilor Maghiari dela putere! (Bravo; așa este!)

După toate acestea, domnii mei, cred că pot încheia, mai având numai a vă ceti proiectul de rezoluțiune, prin a cărui primire vă rog a încuviința propunerea comisiunii D-voastre de 30. Acest proiect e scurt și sună așa:

„Representanții alegătorilor români din toate părțile locuite de Români de sub coroana sfântului Stefan, adunați în număr de 156 la Sibiiu în conferență, cu scop de a lua în considerațiune situațiunea statului peste tot și a națiunii române în special, și pe baza acestei situațiuni a se consulta și a decide asupra atitudinii alegătorilor români față cu alegerile pentru

dieta proximă din Pesta, — constatând că situațiunea dela 1881 încoace nu s'a schimbat întru nimic spre mai bine, și că de sus dela putere nu s'a ținut seamă câtuși de puțin, de durerile și trebuințele poporului român, ba tendențele de prigonire națională au devenit tot mai pronunțate și nesuferite:

constatând prin urmare, că în fața acestor triste experiențe, nu le rămâne Românilor alt mijloc legal de apărare, decât acela pe care 'și 'l-au ales la 1881, decid după o serioasă consultare;

a se susține și mai departe în întreg cuprinsul seu programa adoptată la anul 1881, precum și politica de rezistență pasivă pentru Românii din Transilvania, ear' pentru cei din Bănat și Țeara Ungurească continuarea luptei opoziționale-naționale active.

Pentru executarea programei și pentru conducerea țintei politice, adunarea numește din sînul seu un comitet central de 12 membri, însărcinându-le a face între marginile legilor tot ce va afla de lipsă și folositor atît cu privire la alegerile dietali proxime, cât și față cu alegerile municipale și peste tot pentru apărarea cauzei române naționale și pentru luminaarea opiniunii publice în țeară și în străinătate.

Încheiu rugându-vă încă odată, să primiți, în unanimitate. (Bravo! Primim, primim! Să trăiească.)

G.

A p e l u l

comitetului central electoral instituit la 1884.

Cătră alegătorii partidei naționale române!

Când reprezentanții alegătorilor români din Ungaria și Transilvania în conferența electorală ținută în Sibiiu la 12 până 14 Maiu 1881 față de curentul politic ce se urmează în patria noastră, au decis a persevera încât pentru Transilvania în rezistență pasivă, ear' încât pentru Ungaria a continua activitatea opozițională; o făcură aceasta în speranța că factorii politici dela putere nu vor rămâne nesimțitori față de întemeiatele gravamine și justele postulate ale unei poporațiuni și

respective părți a statului de trei milioane suflete. Mai ales a sperat conferența noastră dela 1881 că guvernul responsabil după o luptă grea de 16 ani consumătoare de cele mai nobile puteri spirituale și materiale ale patriei, însă fără de tot succesul, va înțelege că prin crearea de legi țintitoare nu numai la împedecarea dezvoltării naturale a popoarelor nemaghiare din patrie, ci îndreptate anume și direct spre desnaționalizarea acestora; prin nerespectarea și eluderea chiar și a acelor legi, cari întind oare-care scut naționalităților; prin ruinarea bunăstării materiale a țării și a singuraticilor — nu se slăbesc numai naționalitățile nemaghiare, din cari în prevalență majoritate e compus statul nostru poliglot, ci se slăbește acesta însuși.

A sperat conferența noastră că guvern și legislațiune se vor pătrunde de adevărul etern, că numai iubirea frățească între popoare, basată pe mulțumirea tuturor prin egala îndreptățire, poate produce prosperarea și înflorirea patriei și garanta buna înțelegere și pacea între popoarele ei.

Speranță Căc@asta@gmail.com / www.TraditionalLibraryCluj.com

În întreg decursul periodului electoral 1881—1884 nu s'a făcut nici cel mai mic pas spre înblândirea sortii noastre, sau cel puțin spre apropierea de idea dreptății, singura basă durabilă a staturilor de drept.

Din contră în toate direcțiunile și pe toate terenele vieții publice s'au sporit nedreptățile față de națiunea noastră, s'au asprit măsurile spre jignirea tuturor intereselor noastre vitali și s'au potențiat atacurile spre desnaționalizarea elementului român din patria, în care trăește de 17 secol, și pe care de nenumărate ori a apărât-o și susținut-o până la ultima picătură de sânge.

În mai mare măsură ca mai nainte s'a desconsiderat în decursul acestui period electoral egala îndreptățire a naționalităților, garantată prin o lege a țării, carea ori-cât este ea de neechitabilă, totuși ar întinde ceva mângăere civilor nemaghiari, cari supoartă în aceeași măsură toate greutatele statului.

În mai mare dimensiuni ca mai nainte s'a lucrat spre delăturarea usului limbei române din întreaga administrațiune publică, și în loc de spriginirea institutelor de cultură națională

din visteria statului, s'au luat măsuri nouă legislative și administrative, ca acel us să se scoată și din institutele de învățământ public, înființate și susținute din sudoarea noastră proprie.

Tendența de maghiarisare pe cale directă și indirectă a trecut în netoleranță neînfrănată, carea propagată din partea autorităților publice de stat de sus până jos, și nutrită de presa maghiară a pătruns toate părțile societății astfel, încât Românul ca Român nu mai întimpină în patria sa astăzi decât înfruntări nemeritate dela cei puternici, și insulte publice dela gloatele fanatisate.

Autonomia Transilvaniei, carea noi pe basa experienței noastre de secol încoace o pretindem ca garanță pentru drepturile, ce se cuvin națiunii noastre, nu numai că a rămas neconsiderată, dar' această pretensiune a noastră se folosește ca armă în contra noastră explicându-se de o tendență îndreptată în contra unității statului unguresc. Succesiv și pe sub mână s'au șters și delăturat până și urmele exterioare ale existenței acestei țeri și s'au creat astfel completa ei fuziune cu Ungaria. Numai o instituțiune parțială pentru Transilvania s'a susținut cu rară cerbicie: legea electorală separată, pentru-că aceasta exclude ori-ce influență competentă a Românilor în legislațiune, și asigură rasei maghiare egonomia preste două din trei părți a populațiunii.

Din aceste considerante conferența generală a partidei naționale române, compusă din câte doi bărbați de încredere ai alegătorilor români din 86 cercuri electorale locuite de Români, n'a avut nici un motiv de a se abate dela statoririle sale din 1881, ci pe de o parte spre a declina dela sine responsabilitatea pentru slăbirea statului prin nedreptățirea naționalităților și neliniștea provocată prin aceasta; pe de altă parte spre a-și salva dreptul de a insiste la delăturarea legilor apăsătoare aduse de noi fără de noi: a conclud de a susține în toate punctele sale programa partidei formulată la 1881 ca una, carea dă pe deplin expresiune nemulțumirii și neîncrederii Românilor față de cei dela putere, faptele și tendențele lor, și a observa și de astădată aceeași atitudine în privința alegerilor dietali, ca atunci.

În sensul acesta conferența în ședința sa dela 3 Iunie a luat cu unanimitate următoarea rezoluțiune :

Representanții alegătorilor români din toate părțile locuite de Români de sub coroana Stului Stefan, adunați în număr de 165 la Sibiu în conferență electorală în zilele de 1, 2 și 3 Iunie n. 1884 cu scop de a lua în considerațiune situațiunea țerii preste tot, și a națiunei române în special, și pe baza acestei situațiuni a consulta și decide asupra atitudinii alegătorilor români față de alegerile pentru dieta proximą din Budapesta, constatând în unanimitate, că dela 1881 încoace situațiunea nu s'a schimbat întru nimic spre mai bine și că de sus dela putere nu s'a ținut seamă câtuși de puțin de durerile, dorințele și trebuințele poporului român, ba că tendențele de persecuțiune națională au devenit tot mai pronunțate și nesuferite, constatând prin urmare că în fața acestor triste experiențe nu le rămâne Românilor alt mijloc legal de apărare, decât acela, pe care l-au ales la 1881, decide după o serioasă consultare :

„A susține și în continuare în întreg cuprinsul seu programa adoptată la 1881, precum și politica de rezistență pasivă pentru Români din Transilvania, ear' pentru cei din părțile bănățene și ungurene continuarea luptei opoziționale naționale active.“

Pe când subscrisul comitet central numit în aceeași ședință pentru executarea programei și pentru conducerea ținutei politice a partidei aduce aceste la cunoștința tuturor alegătorilor români, află de trebuință a însemna cu deosebire : că rezistența pasivă pentru Români din Transilvania se refere numai la alegerile de deputați dietali. În toate celelalte sfere inferioare ale vieții publice, anume în afacerile municipalităților și ale comunelor aderenții partidei noastre vor ave a desvolta între marginile legilor cea mai energică și zeloasă luptă pentru susținerea și apărarea drepturilor naturali și positive, ce se cuvin națiunei noastre.

Asemenea aflăm a observa, că deoare-ce în sensul rezoluțiunei de mai sus participarea la alegerile dietali în părțile bănățene și ungurene are de scop lupta opozițională

față de curentul politic dominator, alegătorii români din acele părți nu vor pute sprigini pre nici un candidat aderent partidei guvernului actual.

Punându-se prin aceste în vederea alegătorilor români atitudinea, ce conferența delegaților lor a aflat a li-o recomanda sperăm, că lucrarea lor spre executarea programei noastre va corespunde pe deplin demnității unei națiuni cu conștiință de sine și de importanța sa ca popor relativ cel mai numeros și compact între naționalitățile nemaghiare din patrie.

Întrușiți solidari sub egida dreptății și a moralității, să înțrăm cu noul period electoral în luptă nouă pentru sântele noastre drepturi, să apărăm cu statornicie ceea-ce ne este mai scump: existența și demnitatea noastră națională în bine priceputul interes și spre prosperarea scumpei noastre patrii!

Sibiiu, în 6 Iunie 1884.

Comitetul Central al partidei naționale Române:

G. Barițiu,
președinte.

A. Trombițaș,
secretar.

